

הַאֲלֶף הַשְּׁלִישִׁי

ה' את אברם ברית לאמר: לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת וכו'.

באור: היום ש'ו בניסן הוא לפי תנ"כ בא ט' וס' עה: ולפי פרא' כת: ליל פסח. לפי בר"ר מ'ו ב היה אברם בכרית בין הבתרים בן פ"ה ש', אבל יש פ וקהלת תתקס"ח טרם: ע"ה ש'. ואולם ממאמרי בר' שהבאנו לעיל בערך ב' אלפים אפשר להסיק שגם לפי בר' היה אברם בן ע' בכרית בין הבתרים. ולרש"י בר' ט"ו א היתה הברית לאחר מלחמת אברם עם המלכים. שלפי ס'ע היתה לאחר שמלאו לו ע"ה ש': ובצדק מקשה עליו הג' יעב"ק, שהוא יזכה את השטר לבי תרו"ל, שהרי בשמות י"ב מ מונה רש"י ת"ל שנות ישיבה במצרים מכרית בין הבתרים. והרי זו בהכרח ע' שנה לאברם: אלא שררבו של רש"י להביא דרושים שונים על הכתיב, ופעמים אפילו סותרים זה את זה, וכמה פעמים הוא מוסיף, שבכל זאת אין מקרא יוצא מידי פשוטו. — ובי"ש קו מיבא מאמר מתנ" ולא מצאתיו שם: עד שהוא בין הבתרים כסדר שהיא נתן לו בן אחר נ"ב (נ"א צ"ט) שנה: בן מ"ח שנה הביר לבוראו, כאותה שעה בשרו: כלומר: בין הבתרים בשרו. כי נ"ב שנים לאחר שהביר את בוראו יתן לו בן, אבל אפשר שהכונה היא, כי ברית בין הבתרים היתה כשאברם היה בן מ"ח. ועין בר"ז ערך: יעקב הוסיף.

[פרא' כת: כצאת השמש היה אברם יושב ומניף עליהם (על הבתרים). בסודרו כדי שלא ימשול בהם העיט עד שבא הערב. ר' אלעזר בן זוריה אומר: מכאן אתה למד שאין מושלן של ד' מלכיות האלה (עגלה משולשת" זו מלכות רביעית היא מלכות ארם שהיא כעגלה דשה, ו"עז משולשת" זו מלכות עכו"מ שנאמר וניאל ח' ה: „וצפיר העזים הגדיל עד מאד“, ו"איל משולש" זו מלכות מדי ופרס, ו"תור" אלז בני ישמעאל) אלא יום אחד מיומו של הקבי"ה. אמר לו ר' אלעזר בן

[ב' אלפים כ']. בנית צען מצרים. במ י"ג כב. ועין איצ"ה: בנית הערים.

[ב' אלפים ט'—ב' כ"א]. י"ג שנות

המרידה של ה' המלכים בכדורלעמר. בר י"ד: ס"ע א. ועין: איצ"ז—ב'ח; ב'כ"ב.

באור: בכתוב אמר: „שתיים עשרה שנה עבדו את כדורלעמר ושלש עשרה שנה מרדו: וכארבע עשרה שנה בא כדורלעמר“ וכו'. בב"ר מ"ב י מחולקים בדבר רבי יוסי ורבי שמעון בן נמליאל. לפי ר"י עבדו את כדורלעמר י"ב שנה ואח"כ מרדו ועמדו במרדס י"ג שנה, בס"ה כ"ה שנה. רשב"ג מפרש ושלש עשרה שנה מרדו: בשנת השלש עשרה, וכל שנות העבודה והמרד לא היו אלא י"ג שנה, ובארבע עשרה שנה בא—בשנת הארבע עשרה מתחלת שנת שעבודם. ואנחנו מחזיקים בשיטת ס"ע (וסתם ס"ע הוא ר' יוסי) ועל פיו, בצרוף פרוש' רש"י, שבת י"א ומקומות אחרים, ותוספות' שם י"ושל", והגר"א (בשנויים קטנים), סדרנו את השנים באופן שמלחמת אברם עם כדורלעמר היתה לאחר יציאתו מחרן, בשנת ע"ו לחייו.

[ב' י"ח. ט"ו בניסן]. ברית בין הבתרים.

בר' ט"ו. [ס"ע א: כשאברהם היה בן ע' שנה]. ה' גראה אל אברם במחזה ומבטיחהו זרע לאין מספר ככוכבי השמים. לאות ברית מבחר אברם לבתרים עגלה ועז ואיל וכו'. ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם, והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו. ויאמר לאברם: „קדע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה“ [תנ" שמ"ד: כי גר יהיה זרעך בארץ משמע משנת לדת יצחק עד יציאת מצרים: ב'מ"ח—ב'תמ"ח; ומה שכתוב בשמות י"ב מ מא, שבנ"י ישבו במצרים ת"ל שנה, החשבון הוא מרגע זה, מזמן ברית בין הבתרים: ב"י"ח—ב'תמ"ח. רש"י— ס"ב צט: ימות המשיח ד' מאות שנה. ועי"ש]. „ביום ההוא כרת

מקום שכם, ומשם עד מקדש לבית אל, ששם בנה מזבח, והולך ונוסע הנגבה (סוף פסוק ט), וההמשך הוא מאמצע פסוק י"ג א: "הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה", ואח"כ שאר הכתובים — יח: שובו מנגב לבית אל, אל מקום המזבח; ריב בין ר'ע'י מקנה אברם ובין ר'ע'י מקנה לוט; פרידת אברם מלוט; לוט ישב בככר הירדן ויאהל עד סדום, ואברם מקבל הבטחה מאלהים: "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" ומתישב בארץ ממרא אשר בחברון. לאחר זה בא כל פרק ט"ו, ברית בין הבתרים, כשאברם בן ע' שנה, וכאמור (עין בי"ח) ירד אז לחרון ועשה שם ה' שנים, ואח"כ בא פרק י"ד א—יב, מעשה מלחמות ד' עם ה' המלכים.

ליציאה השניה מחרן, כשאברם בן ע"ה ש', ביכ"ג, ש"כים הכתובים: בר' י"ב א—ד, ולאחריהם הכתובים מ"י: "ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה" [ס"ע]; אותה השנה שיצא בה אבינו אברם מחרן היא היתה שנת הרעב, וירד למצרים ועשה שם שלשה חדשים, והיא השנה שכבש בה את המלכים]. לקיחת שרי לבית פרעה [פ"א כו: ליל פסח]. החזרת שרי לאברם, עד כ: "ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו" ותחלת כתוב י"ג א: "ויצל אברם ממצרים" (והשתקע בחברון). ואח"כ מפרק י"ד הכתובים יג—כד: לאברם העברי השכן בארץ ממרא אשר בחברון בא הפליט [לפי בר' מ"ב יב: עוג (שפלט מדור המבול); דבר כב: מצאו עסוק במצות בעונת פסח. ולפי פ"א כז: מיכאל שרו של עולם] וספר את דבר שבי לוט, והוא קוֹנֵן את חניכיו ילידי ביתו ש"ח איש, וירדף עד דן; ונקלק עליהם ז"ל"ה [פ"א כז לפי גירסת י"ש: הוא הלילה שיצאו ישראל ממצרים. ועין שמ"ר י"ח א—ו"ק"ר א ה: הרג ד' מלכים

ערך: ודאי כדברייך, שנאמר איכה א' יג: "נתנני שוממה כל היום דו ה", חוץ משתי ידות שעה, תדע לך שהוא כן בא וראה: כשהשמש נטה לבוא במערב שתי ידות שעה תשכחהו ואין נוגה לו, כך עד שלא יבוא הערב יצמח בן דוד אורן של ישראל, שנ' זכ"י ז: "והיה לעת ערב יהיה אור".

[—ס"ע א: לאחר שנדבר עמו ירד אברם לחרון ועשה שם חמש שנים; והן: בי"ח—ב"כ"ב].

[ב' כ"ב]. מלחמת ארבעת המלכים: כדרלעמר מלך עילם וכו' את חמשת המלכים: ברע מלך סדם וכו'. מנוסת מלך סדם ועמרה וחבריהם. המנצחים לקחו את רכושם ואת לוט בן אחי אברם היושב בסדם ואת רכושו וז"ל בר' י"ד א—יב, [שם ז: "ויכו את כל שדה העמלקי" תג' לך לך ה: לכמה דורות נולד עמלק! בר' מ"ב יא: עדין לא נולד עמלק ואת אמרת וכו' העמלקי? אלא "מגיד מראשית אחרית" (ישע' מ"ז י)].

ב' כ"ג. יציאת אברם מחרן לפי פקדת ה', כשהיה בן ע"ה שנה. בר' י"ב א—ד. [ס"ע א: מן הפלגה ועד שיצא אברם אבינו מחרן כ"ז (ויש גורסין כ"ו) שנים הן (אי"צ"ו—ב"כ"ב), ובהן י"ב שעברו את כדרלעמר, י"ג שמרדו, ושנת י"ד שבא כדרלעמר לכבשם].

באור. לפי האמור לעיל בערך ב' אלפים, שאברם יצא ב' פעמים מחרן, בעל כרחו עליו לאמר, שהפרקים בר' י"ב וי"א מספרים את המאורעות של ב' הציאות והכתובים באים לא לפי סדרם הזמני של המאורעות, שכן אין מוקדם ומאוחר בתורה, ולפי זה יש לאמר, שסדר הכתובים הוא כך: ליציאה הראשונה מחרן, כשהיה אברם בן נ"ב ש', בשנת ב' אלפים, ש"כים הכתובים: בר' י"ב ה—ט: אברם יוצא את שרי ואת לוט, ואת הנפש אשר עשו בחרן" והולך ובא ארצה כנען, עד

ב'כ"ד. נולד ישמעאל בן אברם כשהיה בן פ"ו ש' חי קל"ו ש'. שם טו טז; כ"ה יו,

דה"א א' כת.

ב'ס"ו. אברהם בן צ"ט ש' (כלומר: כבר מלאו לו צ"ט ש', והוא עומד בשנת הק' לחייו, וכך יש לפרש בכל מקום שנאמר „בן כך וכך שנים“, אם לא שברורה הפנקה, שרוצה לומר שעומד בשנת כך וכך). ה' נראה לאברם ומשנה את שמו לאברהם, ולאות ברית בינו ובין אברהם וזרעו הוא מצוהו: „ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר“. שני שם שרי לשרה והבטחה לתת לו ממנה בן. אברהם תמה בלבו: „הלבן מאה שנה יקד, ואם שרה הבת תשעים ש' תלדו“ ברכת ה' לישמעאל, אבל „את בריתי אקים את יצחק, אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת“. בר' י"ז א—כב. [תנ"ך לך יא: ק"פ דור קפל הקביה בשביל פתן המילה לאברהם, שנאמר (תה' ק"ה ח): „זכר לעולם בריתו, דבר צוה לאלף דור“, והרי לא נתנה אלא לבי דור, כי מאדם ועד אברהם כ' דור].

[תנ"ך מצוה א: מה טעם קטן נמול לח' (בר' י"ז יב; ויק' י"ב ב ג)? כשם שנמול יצחק אבינו; דבר ר א: למה התינוק נימול לח' שנתן הקביה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כחו; נדה לא: שלא יהיו כלם שמחין (ר"ש: שאוכלין ושותין בסעודה) ואביו ואמו עצבין (שאסורין בתשמיש)].

[— י"ג בניסן או ט"ו בו או יום כפור ב'מ"ח, „בעצם היום הזה“: כגבורת השמש, בחצי היום]. מילת אברהם בן צ"ט וישמעאל בן י"ג שנה ובני ביתו. בר' י"ז כג—כו; פ"ד א כט; ר"ה יא. ועין שם תוס' אלא.

ועין בערך הסמוך ובבאורו. [י"ש שמש: חביבין הגרים, שלא מל אברהם אבינו אלא בן צ"ט שנה, שאלו מל בן ל' או בן כ' לא היה גר יכול להתגייר מבן ל' ומעלה, לפיכך גלגל

בלילה אחד, הכה את כדורלעמר ואת המלכים אשר אתו, והחזיר את לוט ואת רכושו. ברכת מלכי צדק ומאוננו של אברהם לקחת ממלך סדם „מחוט ועד שרוך נעל“.

אין לכתור, כי בסדור הזה יש קשי גדול, כמו שאומר הגר"א: „ודוחק גדול הוא, כי לפי זה צריך לומר שהיה (אברם) ב' פעמים בארץ ישראל, וגם צריך לומר שהפסוקים נאמרו שלא כסדרן וכ"ו, ולכן הגר"א מסדר את השנים לפי סדר הכתובים, ומקבל את הנירסא, כי ברית בין הבתרים היתה לאחר שהכה אברהם את המלכים (בשנת ע"ז או ע"ז לחייו), ותיל שנות ישיבת ישראל במצרים נחשבות, כמו שאמור בסדרש, משעה שהציל אותו מאור כשדים וכ"ו, אבל בזה לא רפא את האמור בע"ז ס, כי בעת, ואת הנפש אשר עשו בחרן“ היה אברהם בן ניב ש', וגם מתנגד סדרו לסיע. ולכן מצאנו לנתון להרעות את שני הסדרים גם יחד, ועין ב'מ"ח: המלכת אברהם.

ב'כ"ג—ב'ל"ב. ס"ע א: י' שנים שישב אברהם בא"י ממרא אשר בחברון עד שלא נשא את הגר. וזה מוכח מתוך הכתובים בר' ס"ז ג וטו.

ב'ל"ג. שרי אשת אברם שהיתה עקרה (עין גם בר' י"א ל) נותנת לאברם את הגר שפחתה המצרית, „אולי אבנה ממנה“, „מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען“ (ואם כן היה אברם בן פ"ה ש'). [יבמות סד: ללמדך שאין ישיבת חוץ לארץ עולה לו מן המנין—לפי ר"ש: על פי הדין נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה, עליו לגרשה או לשאת אחרת עמה; ואברהם נשא את שרה בהיותו בן כ"ה, אבל עד שבא לארץ ישראל אפשר היה לו לחשוב, כי עונש חוסר בנים בא עליו משום ישיבתו בחוץ לארץ, ולכן לא נשא את הגר אלא מקץ י' שנים לשבתו בארץ]. ראתה הגר כי הרתה והקל גברתה בעיניה, ענתה אותה שרי עד שברחה. במדבר מצאה מלאך ה' וצוה אותה לשוב אל גברתה ולהתענות חחת ידיה ובשרה: „הנך הרה ויִצְרָתָּךְ בן וקראת שמו ישמעאל“. בר' ס"ז א—יד.

ושקעה שמש ונחתם גזר דינה. אין הקב"ה דן את העכו"ם אלא כלילה שהן ישנים ואינו דן את ישראל אלא ביום בשעה שהם עסוקים במצוות. לוט מכניסם לביתו, משמש ומאכילם. אנשי סדם נסבו על הבית ודרשו להוציא אליהם את האנשים. המלאכים מודיעים את לוט, כי משחיתים אנחנו" (יג) [ב"ר נ"ג וס"ה י"ח]: מלאכי השרת ע"י שגלו מסטורין של הקב"ה נדחו ממחיצתן קל"ח שנה; עד שנאמר אצל יעקב: „מלאכי אלהים עולים ויורדים בו“; עין ב'קפ"ה]. „וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט וכו': מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות וכו' השמש יצא" וכו' [ב"ר סוף ג': לפי שהיו סדומיים מהם עובדים לחמה ומהם ללבנה; אמר הקב"ה: אם אני רודה אותן ביום, עכשו הם אומרים: אלו היתה לבנה שם היתה מתקמת עלינו; ואם אני רודה אותן כלילה וכו': אילו היתה החמה שם וכו'. אלא אָנְקָם מהם ט"ו בניסן בשעה שחמה ולבנה עומדת ברכיע]. לוט הוצא החוצה והורשה להמלט, מבלי הבט אחריי. אל העיר צער [שבת י': ישיבתה של צער רק נ"א שנה, שכן „אמלטה נ"א שמה“; פחותה משל סדום ועוונותיה מוצערין]. אשתו הביטה מאחריה ותהי נציב מלח. „השמש יצא על הארץ“ (ת"י: השמש עבר את הים ויצא על הארץ בסוף שלש שעות, כלומר, תשע בבקר לפי חשבוננו; וירוש ברכ"א א' מסיק משני הכתובים. וכמו השחר עלה והשמש יצא על על הארץ: מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין; משיאיר המזרח עד שתנף החמה ד' מילין. והשעור ד' מילין הוא כפי היוצא שם להלן; שעה וחומש. ועין שם ענינים גיאוגרפיים ואסטרונומיים] ולוט בא צוערה וה' הפך את סדום ועמורה וכל ארץ הככר. בר' יט א—בט; כ"ל. [ס"ע א ושבת י': ישיבתה של סדם נ"ב שנה, מהן

הקב"ה עמו עד שהגיע לצ"ט ש' שלא לנעול דלת בפני הגרים הבאים ופִתַן שֹׁכֵר יַמִּים וּשְׁנִים לַעֲוֵי רַצוֹנוֹ].

— [ט"ו בניסן; או ט"ו בתשרי ב'מ"ח].
ה' נראה לאברהם באלוני ממרא [בי"ט ט"ו: יום שלישי למילתו היה ובה הקב"ה לשאול בשלומן. והוא יושב פתח האוהל כחם היום [ברכ"ו כז ובר' מ"ח נח: בשש שעות, כלומר: בצהריים, שהצל והשמש חמים במדה שוה]. אברהם ראה שלשה אנשים נצבים עליו, רץ לקראתם ושמשם והכין להם סעודה ויאכלו [ב"ר מ"ח יז: פרס הפסח היה]. האחד אמר: „שוב אשוב אליך כעת חיה [רש"י: כעת הזאת לשנה הבאה ופסח היה. — תנ"י וירא יג: סרט לו סריטה על הכותל ואמר לו: כשתגיע החמה לכאן תהי נפקדת] והנה בן לשרה אשתך.“ צחקה שרה בקרבה: „אחרי בלתי היתה לי עדנה.“ וה' הבטיח שנית: „למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן.“ האנשים קמו וישקפו על פני סדום, וה' גלה לאברהם, כי חטאת סדום ועמרה כבדה מאד והוא אומר להשמידן. תפלת אברהם לסלוח לסדום, אם יש בה נ' או מ"ה או מ' או ל' או כ' או אפילו י' צדיקים, וה' מבטיחו: „לא אשחית בעבור העשרה.“ בר' י"ח; ס"ע ז: ושאר המקורות בערך הקודם.

באור. איתם האומרים. כי הרביר היה בפסח. מפרשים „למועד אשוב אליך כעת חיה“ — בעת הזאת לשנה הבאה. אלו הנמרא ר"ה יא. מפרשת: למועד — לתנ הראשון שיבוא מדיום. ומכיון שיצחק נולד בפסח ב'מ"ח. הר"י שהדבור היה בסוכות שלפניו, ואותה שנה היתה מעוברת ויצחק נולד לו' חדשים מקומטים. — [ט"ו בניסן; או ט"ו בתשרי ב'מ"ח].

שני המלאכים באים סדמה בערב [ב"ר ג' א: נפטרין מאברהם בו' שעות ובאין סדמה בערב? (כלומר: הלא מלאכים רצים כבוקר) אלא מלאכי רחמים היו והיו ממתנינים וסבורים שמא ימצא להם זכות. — וס"ה: בערב בא ערבה של סדום

נעמה העמונית].

[...]. סוף ב'מ"ז או תחלת ב'מ"ח, וקבענו מקומו פה לפי סדר הכתובים]. אברהם יצא מחברון [ס"ע א: לאחר שעשה בה כ"ה ש', ב'כ"ג-ב'מ"ז] לגרר. מעשה אבימלך מלך גרר שלקח את שרה, ואלהים מזהירו בחלום הלילה, כי היא בעולת בעל. אבימלך מחזיר לאברהם את שרה, בלי אשר נגע אליה, ומרשה לו לשבת בארצו בטוב בעיניו. ב"ר כ.

[ויק"ר א' יג: , בחלום הלילה' - אין הקב"ה נגלה על אומות העולם אלא בלילה, וכן גם אצל לבן, ב"ר ל"א כה, ואצל בלעם, במ" כ"ב כ; אבל נביאי ישראל ביום: ב"ר י"ח א, שמי' ו' כה, במ" ג א].

ב'מ"ח. [בראש השנה] נפקדה שרה. ב"ר כ"א א; ר"ה י. [ב"ר סוף כ: כי עצר עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך וכו'; ותחלה כ"א: וה' פקד את שרה-תנ' וירא ט"ו כשתקופת תמוז נכנסת מיבשת העשבים ומפרחת האילנות, כך יבשו העשבים: כי עצר עצר ה', והפריחו האילנות: , וה' פקד את שרה].

[ט"ו בניסן או א' בו. בחצות היום או בליל פסח]. נולד [לו' שהם ט' מקטעים או לט' חדשים] יצחק בן אברהם (בן ק' ש') ושרה (בת צ' שנה) ונמול בן ח' ימים. חי ק"ם שנה. ב"ר י"ן יג, כ"א א-

ז. ל"ה כח כט; דה"א א' כח לד; ר"ה יג-יא; תנ' וירא יז ובא ט וסותר פקודי יא; ב"ר ב"ג י. [ס"ע א: נמצא ישמעאל גדול מיצחק י"ד שנה, והן: ב'ל"ד-ב'מ"ז; מן הפלגה ועד שנולד יצחק נ"ב שנה; ומן המבול ועד שנולד יצחק שצ"ב ש'. בשתי הרשימות האלה לא מן ולא עד בכלל, וזה מתישב יפה רק לפי שיטתנו, שהמבול היה בשנת א'סנ"ו לאדם והפלגה בשנת א'קצ"ו לאדם, ויצחק נולד בשנת ב'מ"ט לאדם].

[...]. המלכת אברהם, לפי י"ש עז בשם הדב"א: המליכו הקב"ה לאברהם ל"ה שנה בחיי תרח אביו (ב'מ"ח) ומ' שנה

שלוה והשקט היה לה ולבנותיה. כ"ו שנה- לפי פרוש רש"י ותוס' שבת י-יא: י"ב השנה שעברו את כדרלעמר וי"ג השנה שמרדו ושנת י"ד שבא לכבשם, כל אלה אינן שנים של שלוה, והן כ"ו ש' מנ"ב שנות ישיבתה של סדום; שאר כ"ו השנים, מיום יסודה עד שהחלו לעבוד את כדרלעמר ולאחר שהכהו אברהם ושחררם הן כ"ו שנות שלוה. ועין א'קצ"ה; א'קצ"ו.

והגרא מבחין בין שיטת ס"ע, שדבור המלאכים עם אברהם והפיכת סדום היו בפסח, שנה לפני לדת יצחק, ובין שיטת הגמרא, שהם היו בקבות, חצי שנה לפני לדת יצחק, ולכן הוא מניח בס"ע: ג"א (במקום ג"ב) שנות ישיבתה של סדום, שכן מן הפלגה עד שנולד יצחק ג"ב שנה לפי ס"ע; עין לקמן מ"ו בניסן. ולפי דעתי אין תקון זה מוכרח, כי שני חשבונות הם: ג"ב שנות ישיבתה של סדום נחשבות למן יום יסודה בתוך שנת סות פלג, הינו א'קצ"ה-ב'מ"ז, והרי הן ג"ב שנה בדיוק או פחות משהו, ולפי הגמרא א'קצ"ה-תחלת ב'מ"ח, ג"ב שנה ומשהו יותר, ואלו ג"ב שנה מן הפלגה עד שנת לדת יצחק, לא מן ולא עד בכלל, הן השנים א'קצ"ו-ב'מ"ז, כמבואר לקמן. והגירסא ג"ב שנה נמצאה בכל המקורות, לדוגמה תנ' וירא י: ג"ב שנה הקביה מעיד באנשי סדום וכו' שיעשו תשובה. וב"ר מ"ם י"א: עיקר שלוהה של סדום ג"ב שנה. ומתם כ"ה שנה היה הקביה מרעיש עליהם הרים ומביא עליהם זועות כדי שיעשו תשובה ולא עשו.

משנה ס"ג י' ג: אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא].

מצער עליה לוט ההרה וישב עם שתי בנותיו במצרה. מעשה שתי בנותיו שהשקו את אביהן יין ושכבו עמו והרו וילדו: הבכירה את מואב, הוא אבי מואב עד היום, והצעירה - את בן-עמי, הוא אבי בני-עמון עד היום. ב"ר י"ט ל-לה.

[ביק' לה: לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שבשביל לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה קדמתה ארבעה דורות לישראל: עובד שהיה בן רות המואבית, רות ד"ו, ישי ודודו ושלמה, ואילו הצעירה עד רחבעם, דכתיב (מ"א י"ד כא): ושם אמו

לאחר מותו (עד מות אברהם, ב'קכ"ג), הרי ע"ה שנה].

באור: לפי מדרש זה המלך אברהם בשנת לדת יצחק; אבל אפשר שהכוונה היא כי אברהם המלך לאחר שהכה את המלכים ומלך תחתם, ואם כן היתה מלחמת אברהם עם המלכים לפי מדרש זה סמיכה ללידת יצחק, ועין לעיל ב'כ"ג: יציאת שניה מתרן, וראיה לכך בתנ"י בהעלותך ט: מנין שנעשה (אברהם) מלך? שנאמר, ב'ר' י"ד יו: אל עמק שנה הוא עמק המלך - מהו עמק שנה, שהשוה הכל וטלו עצה שם וקצצו ארום ועשו כסא והושיבו אותו עליהם מלך.

[ב'מ"ט. שמר"א א: ישמעאל יצא לתרבות רעה בן ט"ו; ויש גירסא: ט"ז; ובפ"א ל: בן כ"ד, ובב"ר נ"ג יו: בן כ"ז].

[ב'נ"א או ב'ס"א]. ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק. [נגמל מחלבו" לכו"ד חדשים או "נגמל מיצר הרע" ל"ג שנה]. ב'ר' כ"א ה' ורש"י שם; ב"ר נ"ג י"ד. [ב"ר שם: משתה גדול - משתה גדולים: עוג (דב' ג' א) וכל גדולים עמו היו שם, וגם אותם סיב מלכים שהרג יהושע: ל"א מלכים המנויים ביהו"י ט-ט, כד, כל אחד מהם ואנטיקיסר שלו, הרי ס"ב; שכן אצל כל אחד מהם כתוב, "אחד": "מלך יריחו אחד" וכו', לפה, אחד? לרבות את האנטיקיסר שלו].

[ב'נ"א או ב'ס"א]. גרוש הגר וישמעאל [בן י"ז או כ"ז שנה]. בכיתה במדבר באר שבע למראה הילד העומד למות מצמא. מלאך אלהים קורא אל הגר: "קומי שאי את הנער והחזיקי את ירך בו, כי לגוי גדול אשימנו". היא מוצאה באר מים ומשקה את הנער. ישמעאל יושב במדבר פארן והיה רובה קשת.

ב'ר' כ"א ט-ט; כ"א; ב"ר נ"ג יו: י"ש צד וצה; ועין פ"א ל: (-? "כעת התיא"). דין ודברים בין אברהם ואבימלך ופיכל שר צבאו על אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך. כריתת ברית ביניהם בשבע

כבשות שנתן אברהם לאבימלך. [ב"ר ב"ד ה: כנגד ז' כבשות אלה השהה הקב"ה את שמחת בניו של אברהם ז' דורות: אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם, משה; וחזר ארון ה' בשדה פלשתים ז' חדשים (ש"א ר' א) ועיי"ש עוד]. "על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם". ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים. ב'ר' כ"א כב-לד. [ס"ע א: ימים רבים - הימים הללו מרבים על של חברון שהיו כ"ה ש' (ב'כ"ג - ב'מ"ז). והללו כ"ו ש' (ב'מח - ב'ע"ג), ועין רש"י ב'ר' כ"א לד. ולפי זה:]

[ב'יע"ד. חזר אברהם לחברון, לפי השבון רש"י כ"א (ושם: י"ב) שנים לפני העקדה. ועין בבאור לערך העקדה. ב'פ"ג. מות תרח בחרן. ב'ר' י"א לב [וראה רש"י שם]. ס"ע: שנתים לפני כות שרה.

בפ"ה או ביע"ד. ניסן או תשרי. יום כפור. בין הערבים או ב' או ד' שעות ביום. עקדת יצחק. האלהים נסה את אברהם וצוהו להעלות את יצחק בנו לעולה על אחד ההרים בארץ המוריה. וישכם אברהם בבקר [ב'ר' כו: תפלות אבות תקנום; אברהם תקן תפלת שחרית; ועיי"ש ותנ"י כי תבוא א: צפה משה כרות הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליהרב וכו' עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין ג פעמים בכל יום; ועין במ"ד ב' א] וכו' אברהם הלך אתו ג' ימים והגיעו אל המקום, ושם עקד את יצחק ושם אותו על המזבח ממעל לעצים. אבל ברגע שלקח את המאכלת לשחוט את בנו קרא אליו מלאך ה' מן השמים ומנעהו משחוט את יצחק, ואברהם העלה תחתיו איל שנראה לו שם. [תנ"י שלה יד: מששת ימי בראשית בין השמשות נברא האיל להעלותו תחת יצחק. - מחזור ויטרי סימן תקפ: שנו רבותינו ברוך שבחר בהם:

בד' תקופות השנה מים נהפכים לדם: בתקופת תשרי שבו נעקד יצחק אבינו על גבי המזבח, וכיון ששלח אברהם את ידו לקחת את המאכלת לשוחטו טפטפה המאכלת דם, וכו' עין; ב'תמ"ז מכת דם. ברכת ה' לאברהם להרבות את זרעו ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים. ואברהם שב אל באר שבע וישב שם. ברי' כ"ב א-י"ט ורש"י יט.

[בעל סה"ד מביא דעות שונות, כי יצחק נעקד בן ב' / בן ה' או ח' (בשם הראב"ע), בן כ"ז, אבל ברבם אינם אלא רמזים קלושים שאין להביאם כחשבון. - בדבר החדש - שמור ס"ו יב; ניסן; ויקר' כ"ט ח: תשרי, ומשום זה נקרא חדש זה: "החדש השביעי" - ירח השבועה שבו נשבע הקב"ה לאברהם אבינו: "בי נשבעתי" (ברי' כ"ב טז); סה"ד בשם עשרה מאמרות פ"א: יו"כ. בדבר השעה: סה"ד בשם תורה: בין הערבים, ולא מצאתי; בחי'].

בא"ה: ס"ע ושאר מדרשים: יצחק היה בן ל"ז כשנעקד (ב'פ"ה), אלא שבס"ע מניח הנר"א: בן כ"ז (ב'ע"ד) במקום ל"ז, ולפי"ז הוא מניח כמו כן, כי רבקה, שגולדה לפי ס"ע בו בפרק, הינו בשעת העקדה, נישאה בת י"ד לעל ב' נ' לויצחק בן מ': ואמנם לפי סדר המאורעות בס"ע הצדק עם הנר"א שכן שם סדר המאורעות הוא כך: עקדת יצחק; חשבון כ"ז השנים שישב אברהם בארץ פלשתים; ואח"כ: בני בפרק נולדה רבקה, משמע שלפי ס"ע היתה העקדה לפני שובו של אברהם מארץ פלשתים לחברון, ואמנם פרק העקדה מסתים בשיבת אברהם לבאר שבע, ורק לאחר' בפרק כ"ג אנו מוצאים ששרה מתה בחברון, ומכיון ששיבתו לחברון היתה בהכרח בב'ע"ד (שהרי מציאתו של אברהם מחוץ, כשהיה בן ע"ה שנה, בתחלת כ"כ"ג, עברו נ"א שנה ב"ה בחברון וכיו' בבאר שבע, נמצא שהן כלות בסוף ב' ע"ג), הרי שלפי ס"ע היתה העקדה לכל המאחר בתחלת ב'ע"ד, ולאחר העקדה שב לבאר שבע, ואז יצא משם והור' לחברון, נמצא שיצחק היה אז בן כ"ז שנה (ב'מ"ה-ב'ע"ג) ורבקה שגולדה לפי ס"ע בפרק העקדה היתה בת י"ד כשנשאה ליצחק בן

מ', כהגת הנר"א, ועוד הוכחה לכך עין ב'ר"ז: יעקב עולה בית אל - אבל כל המדרשים ורש"י וכמורו שאר המפרשים, מחזיקים בנוסח: יצחק היה בן ל"ז כשנעקד ורבקה נישאת לו בת ג'. ועין תוספות יבמות סא י"כ"ג, וגם אותה האגדה, ששרה מתה מיד אחרי העקדה (ב'ר נ"ח ה: תל' וירא כנ' ועוד) אינה מתיישבת אלא אם היה יצחק בן ל"ז בשעת העקדה, שהלא שרה היתה בת צ' כשילדה אותו ומתה בת קכ"ז, ואין לישב את הסתירה אלא במדרשים מהולקים, כדברי התוספות שם.

הכתוב האחרון בפרשת העקדה, כ"ב יט: וישב אברהם אל נערו ויקום וילכו יחדו אל באר שבע, וישב אברהם בבאר שבע' יתפרש לפי חשבונו של הנר"א בדרך זו: המלים וישב אברהם בבאר שבע' באות לפרש: מדוע שב לבאר שבע משום שישב או בבאר שבע; ודרך בטוי כזה מצוי בכתבי הקדש, ואלו רש"י, שלפי חשבונו עזב אברהם את באר שבע וחזר לחברון י"ב שנים לפני העקדה (רש"י ברי' כ"א לד' וב"ב יט) מזכרה לפרש פה, וישב אברהם בבאר שבע': לא ישיבה ממש". כלומר: הוא רק עבר דרך באר שבע בחזרתו למקום מגוריו חברון, ודווקא, (בי: עין רמב"ן ברי' כ"ג ב, המאריך בפרוש פסוק זה).

[... - ס"ע א: בו בפרק] נולדה רבקה בת בתואל בן נחור אחי אברהם [חיתה קל"ג שנה]. ברי' כ"ב כ-כד. [ביר' ק' יא: ששה זוגות שנותיהם שוות: רבקה וקהת (זה מפורש: ש"מ"יח), לוי ועמרם (קל"ז; שניהם מפורשים: שם טז כ), יוסף ויהושע (ר"י; ברי' נ' כה ית' כ"ד כט), שמואל ושלמה (נ"ב; עין ב'ףל"ב וב'קס"ד), משה (ק"כ; דבר' ל"ד ז) והלל, רבי יוחנן בן זכאי ורבי עקיבא. - ויש עוד: פלג זרעו (רל"ט: ברי' י"א יח-כא); ואולי לא מטום משום שאצלם לא כתוב אלא שהולידו בנים ובנות עד שהיו שניהם בני רל"ט שנה; ואולי לא מטום אלא מכני אברהם].

ב'פ"ה. [במרחשון]. מות שרה בחברון, בת קכ"ז שנה (א'קנ"ח-ב'פה) [ביר' נ"ח א: בת כ' כבת ז' לנוי, בת ק' כבת כ' לחטאן, אברהם קונה את מערת המכפלה על פני ממרא היא חברון מאת עפרון

היתה רבקה כשיצאת מבית אביה. ועי"ש] והוא הביאה ליצחק אשר לקח אותה לו לאשה בשוהו בן מ' שנה. בר כ"ד; כ"ה ב. [ע"א אליעזר עין פ"א סז].

[פ"א י"ז; מקרית ארבע עד חרן מהלך י"ז יום, ונקפצה הארץ לפניו ובשלש שעות בא עד חרן; וכן בחזירתו יצא מחרן בשש שעות ביום (בצהרים), ובג' שעות בא לחברון לעת תפלת המנחה. — בר כ"ד סג; "ויצא יצחק לשוה בשדה לפנות ערב" — בר כ"ו; יצחק תקן תפלת מנחה.

בר ס' טו; כל ימים שהיתה שרה קימת היה גר דלוק מלידי שבת לילי שבת, וכיון שמתה פסק אותו הגר, וכיון שבאת רבקה חזר].

— עד? — אברהם נושא אשה ושמה קטורה [זו הגר]. בני קטורה ותולדותיהם.

בר כ"ה א—ד; דה"א א' לב לג; בר ס"א ד.

— תולדות ישמעאל בן אברהם והגר; שנים עשר נשיאים לאמתם. בר כ"ה יב—

ית; דה"א א' כט—לא.

ב"ק"ח. [בתשרי או בניסן]. רבקה היתה עקרה כ' שנה (ב"פ"ח—ב ק"ז). יצחק התפלל לאלהים ורבקה [תנ"י וירא יז; נפקדה בר"ה] הרתה. "ויתרוצצו הבנים בקרבה", וה' אמר לה: "שני גוים בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר". במלאת ימיה ללדת ילדה תאמץ: תחלה יצא עשו ואחריו יעקב, ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם (ב"מ"ח—ב"ק"י), בר כ"ה יט—כו; דה"א א' לד; ר"ה י—יא. יעקב חי קמ"ז ש'. בר מ"ז כח. [בר ס"ג יא; ספה ראשונה של יעקב היתה (כלומר): הבכור היה על פי האמת יעקב]. משל: אם תניחי שתי מרגליות בשפופרת אחת, לא זו שאת נותנת ראשונה יוצאת אחרונה?

י"ש קסג; סוטה יג; עשו חי ק"כ או קמ"ז ש' ונהרג או בידי יהודה בשעת קבורת

החתי וקובר בה את שרה אשתו. בר כ"ג אס"ח ג—ב"ר ס"ב ו; מקבורתה של שרה לקבורתו של אברהם ליח שנה.

[פ"א לב; ג' שנים עשה יצחק אבל על שרה אמו; לאחר ג' שנים לקח את רבקה ושכח אבל אמו.

בר כ"ג ו; "נשיא אלהים אתה בתוכנו" (דברי בני חת אל אברהם) — י"ש קב בשם תנ"כ סוף אחרי מות: למה זכו הכנענים שישבו על ארצם מ"ז שנה? (פרוש: חברון נבנתה ז' שנה לפני צען מצרים, עין א"ק צ"ה וב"ב; ומצרים נחרבה בשעת יציאת ישראל ממצרים, ולארץ כנען לא באו אלא לאחר מ' שנה, הרי שהכנענים ישבו בארצם מ"ז שנה יותר מן המצרים). מפני שכבדו את אברהם אבינו שאמרו לו: "נשיא וכו'".

ב"פ"ח. אברהם שולח את עבדו זקן ביתו [לפי כל המדרשים הכונה לאליעזר, בר ס"ז ב—י"ש קט; הוא אליעזר בן נמרוד והוא עוג] לקחת אשה ליצחק רק מבנות ארצו ומולדתו, אבל חלילה לו מהשיב את יצחק אל הארץ אשר יצא אברם משם. העבד הולך אל ארם נהרים אל עיר נחור. מחוץ לעיר, על יד באר המים, לעת ערב באה שמה רבקה בת בתואל וכדה על שכמה. עד מהרה בא לבן אחיה וקרא את העבד הביתה. העבד בקש לתת לו את רבקה לאשה ליצחק, אחיה ואמה אמרו: "תשב הנערה אתנו ימים או עשור [רש"י לפי כת' נז; 'ימים' שנה, עשור' י' חדשים; ואם תאמר: 'ימים' ממש? אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה]. — בר ס' יב; 'ימים' אלו ז' ימי אבלו של בתואל שמת אותו לילה; או עשור' אלו י"ב חדש שנותנין לבתולה לפרנס את עצמה; עין כת' נז]. ואחר תלך". העבד בקש שלא יאחרוהו והם שלחו אתו את רבקה [מס' סופרים כ"א ט; בת ג' שנים

יצחק או בידי חושים בן דן בשעת קבורת יעקב.

ב"ר ס"ג יד: כל י"ג שנה שניהם (יעקב ועשו) הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר; לאחר י"ג שנה זה הולך לבתי מדרשות וזה הולך לבתי ע"ז. צריך אדם לטפל בבנו עד י"ג ש' וכו'. יעקב הוא הרביעי מו' בני אדם שקפלו את העולם כלו. עין א'דנ"ח, שם; ב'דנ"ה, עמ"ס.

ס"ע א: יעקב שמש את אבינו אברהם ט"ו שנה (ב'ק"ח-ב'קכ"ב), ואת שם - נ"י שנה (ב'ק"ח-ב'קנ"ז, שנת מות שם); וב"ש בשבוש: נ"ח].

ב'קכ"ג [בניסן או בתשרי לפי ר"ה י-יא; סה"ד בשם י"ר: בטבת]. מות אברהם בן קצ"ה ש', לאחר שהוריש כל אשר לו ליצחק ושלח את בני הפילגשים אל ארץ קדם. נקבר במערת המכפלה. יצחק ישב עם באר לט"י ר"א. ב"ר כ"ה ה-יא.

[פ"א ח: אברהם מסר ליצחק ונכנס בסוד העבור ועבר את השנה לאחר מותו של אברהם; ועין א'קמ"ח; ב'קע"א. לפי ב"ר ס"ג טו גרמו עוונות עשו לאברהם שיחיה ה' שנים פחות מיצחק בנו, כדי שלא יצטער וימות בשיבה טובה. מס' סופרים י"ו י: קע"ה פרשיות שבתורה כנגד שנותיו של אברהם אבינו.

י"ש קטו: יצחק נתברך בן ע"ה שנה. לאחר מות אברהם; ב"ר כ"ה יא].

[—] עשו היה איש יודע ציד ויעקב איש תם יושב אהלים. [ביום שנפטר אברהם אבינו] בא עשו עיף מן השדה ומכר ליעקב את ברכתו. ב"ר כ"ה כו-לו; י"ש קי וקיא.

[ב"ר כ"ה לא: „ויאמר יעקב מכרה כיום— ב"ר ס"ג י"ח: אמר לו: מכור לי יום אחד משלך. כל מי שהוא יודע לחשב ימי הגלות ימצא שיום אחד ישב יעקב

בשלוה בצלו של עשו].

[? השנה לא פורשה, ואנו מסדירים אותה פה לפי סמיכת הפרשיות]. רעב היה בארץ ויצחק הלך אל אבימלך מלך פלשתים גררה. ה' אמר לו: „אל תרד מצרימה וכו' גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל". יצחק הצליח וגדל מאד עד אשר אמר לו אבימלך: „לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד". יצחק הלך משם וחנה בנחל גרר, חפר שם בארות ומצא מים חיים. התעסקות רועי גרר עם רועי יצחק על אדות המים. יצחק עלה לבאר שבע. אבימלך ופיכל שר צבאו באו אליו שמה וכרתו עמו ברית.

ב"ר כ"ז א-לב.

ב'קמ"ח. עשו, בן מ' שנה. לוקח נשים חתיות, שהיו למרת רוח ליצחק ולרבקה. שם לו לה. [ב"ר ס"ה א: עשו כל מ' שנה צד נשי אנשים ומענה אותן; וכיון שהגיע למ' שנה דימה עצמו לאביו, אמר: מה אבא נשא אשה בן מ', אף אני נושא אשה בן מ' שנה].

[ב'ק"ע]. נולדו לאה ורחל בנות לבן בן בתואל [תאומות. רחל חיתה ליו שנה ולאה לא עברה על מ"ה ש'. ב"ר כ"ט טו; ס"ע ב. ועין ב"ר"ז מות רחל. ובעל סה"ד מביא עוד כמה דעות שונות, שאין להן על מה לסמוך, על דבר זמן לידתן, הנשאן ומיתתן של לאה ורחל, וחשבנו למותר לפרטן. כי העיקר הוא חשבוננו של ס"ע].

[ב'קע"א. ליל פסח]. יצחק שכה עיניו מוקנה [שהיה בן קכ"ג ש'; ועין לקמן] שולח את עשו לצוד לו ציד ולעשות לו מטעמים, בעבור יברכהו בטרם ימות. [תנ"י ויחי ח: בקש לגלות לו את הקץ והעלים הקביה ממנו. יצחק ויעקב שניהם בקשו לגלות מסטורין של הקביה. ועין ב'רנ"ה וב"ר צ"ט ה-ה. ב"ר ס"ה ז: „לא ידעתי יום

ויצחק היה בן ס' שנה כשנולד יעקב, ואם בן היה או ישמעאל בן ע"ד שנה, ומכיון שישמעאל מת באותו פרק שנתברך יעקב (והראיה לכך בערך הסמוך), והוא מת בן קל"ו שנה, נמצא שיעקב נתברך בן ס"ג שנה (63=74-137).

[—]. כאשר שמע עשו, כי יצחק אמר ליעקב: „לא תקח אשה מבנות כנען“, הלך י"אל ישמעאל ויקח את קַחַלֹּת בת ישמעאל בן אברהם אחות נְכִיּוֹת על נשיו לו לאשה" ב"ר כ"ח ו—ט. [מגלה יו: „ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות? (שהלא „בכור ישמעאל נביות“, ב"ר כ"ח יג). מלמד שקדשה ישמעאל ומת והשיאה נביות אחיה“. פרוש: מכאן ראייה שישמעאל מת באותו פרק, שנתברך יעקב, ושיעקב היה אז בן ס"ג ש', הואיל והכתובים על אדות נשואי עשו ומחלת בת ישמעאל נמצאים באותה פרשה. ועין בב' הערכים הקודמים ובערך הסמוך.]

[—]. נולד אליפז בן עשו, ב"ר ל"ד; סה"ט. [ב'קע"א—ביקש"ה. י"ד השנים שהיה יעקב מוטמן בבית עֵבֶר, לאחר שיצא מבאר שבע ללכת לחרן. ס"ע ב ומגלה יו.] וזה הוא החשבון: מהערכים הקודמים הוכת, שיעקב היה בן ס"ג בעת שברח לאחר שנתברך; מבר' מ"ז ט יודע שבעת שיעקב ירד למצרים והתיצב לפני פרעה היה בן ק"ל ש', נמצא שמעתה ועד עמדו לפני פרעה עברו ס"ז ש'; מאלה מפורשים בתורה: י"ד שנה שעבד את לבן ברחל ולאח; מקץ י"ד השנים האלה נולד יוסף (עין ב'קצ"ט); ויוסף כשעמד לפני פרעה לפתור את חלמו היה בן ל' שנה (בר' מ"א מו), ומאז עברו עוד ז' שנות שבע וז' שנות רעב עד שירד יעקב למצרים (שם מ"א נג, מ"ה ו; מ"ז יו יח), הרי בס"ה (י"ד ול' וז' וז') ניג שנה, והיכן עשה עוד י"ד ש' שמע מינה שי"ד שנה היה מוטמן ומשמש את עברן. [ב'קש"ה]. ויצא יעקב מבאר שבע

מת"י—הניע אדם לפרק (כלומר: לגיל) הוריו ידאג (למיתה קרובה) ה' שנים לפניהם וה' לאחר כן; אמר יצחק: לא ידעתי, שמא לפרק אמי שמתה בת קב"ו, והריני סמוך לפרקה, שמא לפרק אבא שמת בן קע"ה]. שמעה זאת רבקה והקדימה לעשות שני גדיי עזים מטעמים ונתנה אותם ליעקב להביאם לאביו, למען יקבל הוא את הברכה. לאחר שנתברך יעקב בא עשו והביא את צידו, וכאשר נודע לו כי אחיו לקח במרמה את ברכתו צעק צעקה גדולה ומרה. יצחק ברך גם אותו. אבל עשו שטם את יעקב. [לפי סה"ט ב"ר יעקב מיד וחזר לאחר י"ד שנה מבית עֵבֶר (עין ב'קצ"א—ב'קפ"ד). ולפי"ז כל האמור מכאן ואילך היה לאחר י"ד שנה. ואז] אמר עשו בלבו: „יקרבו ימי אָבֶל אבי ואהרגה את יעקב אחי“. רבקה מיעצת ליעקב לברֵךְ אֶל לְבֵן אַחִיהָ הַרְגָּה „וישבת עמו ימים אחדים“ [ב"ר ס"ז ט: ז' שנים, לפי גזרה שוה „מימים אחדים“, כ"ט כ] עד אשר תשוב חמת אחיו, וליצחק אמרה, כי אם יקח יעקב אשה מבנות חת כמו עשו, „למה לי חיים? יצחק קרא ליעקב וצִוָּהוּ ללכת לפדן ארם בֵּיתָה בתואל אבי אמו ולקחת לו משם אשה מבנות לָבֵן אַחִי אָמוֹ. ב"ר כ"ז—כ"ח ה; י"ש קיד. [ס"ע ב: אבינו יעקב היה בשעה שנתברך בן ס"ג שנה, ועין בערכים הסמוכים. — פ"א ח: יצחק מסר ליעקב ונכנס בסוד העביר ועֵבֶר את השנה, יצא יעקב לחוץ לארץ ובקש לעֵבֶר שם השנה ומנעו הקב"ה, מפני שיצחק יֵעֵבֶר השנה בארץ. כשבא לארץ צוהו לעֵבֶר את השנה ועין ב'קכ"ג; ב'רנ"ה].

[ס"ע ב: באותו פרק] מת ישמעאל בן אברהם, בן קל"ז ש'. ב"ר כ"ה יו. באור (לפי מגלה יו): ישמעאל היה גדול מיצחק י"ד שנה (עין בל"ה, ב"מ"ו).

זה, שמקורו בפסיקתא כג, יש לו נוסחות שונות בתנ"ך ויצא ב, בייש קבא, בפר"א לה, בריק"ד כ"ט ב ובמד' תה' עח: מלמד שהראה הקב"ה ליעקב אבינו שר מלכות בבל עולה ע' ח'קים (או ענקים, כלומר: שלבים, מעלות, והכונה: שנים; עין ג'שלח: חשבון ע' שנים) ויורה, ושל מדי עולה נ"ב (ע"י ג'שפ"ט-ג'תמ"א) ויורה, ושל יון עולה ק"פ (ע' ג'תמ"ב-ג'סכ"א) ושל אדום (הכונה למלכות הומא; עין ג'מ"ח) עולה ואינו יורה (עולה יותר מדי), נתירא יעקב אבינו, אמר: תאמר שאין לזה ירידה? אמר לו הקב"ה: אל תירא עבדי יעקב, כשם שנפלו אלו כך יפלו אלו; וכו' ע"י"ש]. וה' אמר אליו: „הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולוועך... והשיבותיך אל האדמה הזאת” וכו'. יעקב קרא בית-אל למקום זה שנקרא ראשונה לזו. [פר"א לה: ומשם נשא רגליו וכהרף עין בא לחרן]. ברי כ"ה י-כב.

[—]. יעקב בא ארצה בני קדם, וירא והנה באר בשדה, והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה, כי מן הבאר ההיא ישקו את העדרים, והאבן גדולה על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר, והשקו את הצאן, והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה" (ב ג). [ביר ע' ה: בין שאר הפרושים לאלה הפסוקים גם ב פרושים אלה: והנה באר בשדה' זו ציון, והנה שם ג' עדרי צאן' אלו ג' רגלים, כי מן הבאר ההיא ישקו' שמשם היו שואבים רוח הקודש, והאבן גדולה' זו שמחת בית השואבה, ונאספו שמה כל העדרים' באים (עולים לרגלים) מלבוא חמת ועד נחל מצרים, והשיבו את האבן' מונח לרגל הבא; והנה באר' זו ציון, והנה שם ג' עדרי צאן' אלו ג' מלכיות ראשונות, כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים' שהעשירו מן ההקדשות

וילך חרנה [פר"א לה: מבאר שבע עד הר המוריה מהלך ב' ימים והגיע בחצי היום לשם]. ויפגע במקום י"ש קי"ו: באת השכינה ואמרה לו: יעקב בני, י"ב שעות כנגד י"ב שבטים שאני נותן לך; י"ב מזלות ברקיע כנגד י"ב אבני מצבה. — ברכ' כו: יעקב תקן תפלת ערבית] וילן שם כי בא השמש [ביר ס"ח יב יד ופר"א לה ו"ש קי"ט: כי בא'—כיבה השמש, שהשקיע הקב"ה חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב אבינו בצנעא. אותן ב' שעות שהשקיע הקב"ה חמה בצאתו מבית אביו אימתי החזירן לו? בחזירתו לבית אביו הה"ד (בר' ל"ב): „ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל” וכו' ע"י"ש; ועין בתפ"ח ערך מלחמת גבעון] וכו' וישכב במקום ההוא [ס"ט: כאן שכב, הא כל י"ד שנה שהיה מוטמן בארץ ומשמש לעבר לא שכב; כאן שכב הא כל כ' שנה שהיה בבית לבן לא שכב. ומה היה אומר? ט"ו „שיר המעלות” שבספר תהלים, תה ק"כ-קל"ד, שכן שם קכ"ד א אמר: „יאמר נא ישראל”, ישראל סבא; ולפי דעה אחרת: כל ספר תהלים היה אומר, לפי תה' כ"ב ד.—בן ע"ז שנה היה יעקב בצאתו מבית אביו; והחשבון בערך הקודם: בן ס"ג שנה כשנתברך וי"ד שנה נטמן בבית עבר.—אמר יעקב: רבון העולמים, עכשיו יש לשמש ירידות חמשים (ובפר"א: עד עכשו לא ירד השמש ג' ירידות; נראה שזה רמז לדורות מאדם עד צדקיהו; צדקיהו הוא ג' לדורות, עין נספח ד סימן יא; ויהיכין, דור ג"א. שמלך לפניו ג' חדשים, לא הוכנס בחשבון) ואני שוכב במקום הזה בלא עתו (כלומר: גולה בטרם הגיע זמן הגלות), בא השמש במערב הביט יעקב וראה את השמש, וילן שם]. ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו [מאמר

הצפונות בלשכות, והאבן גדולה על פי
 הבאר' זו זכות אבות, ונאספו שמה כל
 העדרים' זו מלכות רומי שהיא מכתבת
 סירוניא (מסים) מכל אומות העולם וכו',
 והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה'
 לעתיד לבוא זכות אבות עומדת]. שם
 פנש יעקב את רחל בת לבן, והיא
 מהרה להודיע את אביה, כי בן רבקה
 אחותו בא. לבן הכניסהו לביתו ויעקב
 ישב עמו חדש ימים. [ב'ר ע' יג: למדתך
 תורה דרך ארץ: עד היכן צריך אדם
 להטפל בקרוביו? עד חדש ימים]. יעקב
 אהב את רחל ונאות לעבד בה את לבן
 ז' שנים. ב'ר כ"ט א-יט.

[ס"ע ב: בן ע"ז שנה היה יעקב בעת
 עמדו על הבאר; והחשבון עין ב'קצ"א.
 ב'ר כ"ט טו: „וללבן שתי בנות וכו'
 לאה וכו' רחל" - ב'ר ע' יד: כשתי קורות
 מפולשות מסוף העולם ועד סופו וכו'
 ועיי"ש. לנו ניתן שתי לילות: לילו של
 פרעה (ציאת מצרים; משה משבט לוי
 בן לאה) ולילו של סנחריב (עין ג'ר"י ג;
 חזקיהו משבט יהודה בן לאה); ולו
 ניתן שתי לילות: לילו של גדעון (עין
 ב'ספ"ד; גדעון היה משבט מנשה בן
 יוסף בן רחל. שופ"ו טו) ולילו של מרדכי
 (עין ג'ת"ד: כלילה לט"ז בניסן; מרדכי
 משבט בנימין בן רחל). כל ד' לילות
 אלה הם לילי פסח].

[ב'קפ"ה-ב'ר"ד]. ס"ע ב: כ' שנה שעשה
 יעקב בבית לבן; ז' עד שלא נשא את
 האמהות וז' משנשא את האמהות ושש
 שנים אחר שנולדו י"א שבטים ודינה;
 ב'ר כ"ט כ-כח; ל"א מא. ועין בערכים הסמוכים.
 [ב'קפ"ה-ב'קצ"ב]. „ויעבד יעקב
 ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים
 אחדים באהבתו אותה". ב'ר כ"ט כ.
 ב'קפ"ו. מות עבד [ס"ע ב: שנתיים אחר
 ירידתו של יעקב אבינו לארם נהרים].

ב'ר י"א טו י"ג

[ב'קפ"ח]. נולד רעואל בן עשו. ב'ר
 ל"ו ד; סה"י.
 -עד?-. תולדות עשו אבי אדם; בני
 עשו, אלופיהם ומלכיהם. ב'ר ל"ו; דה"א א
 לה-נד. ועין ב'רנ"ח-ב'תמ"ו.
 [ב'ר פ"ב יז: האש והכלאים לא נבראו
 בששת ימי בראשית, אבל עלו במחשבה
 להבראות (האש נבראה במוצאי שבת
 הראשונה, ועי"ש); כלאים אימתי נבראו?
 בימי ענה: ב'ר ל"ו כד: „הוא ענה אשר
 מצא את הימים במדבר".

[ב'קצ"ב. שבת הגדול]. יעקב אומר
 ללבן: „הבה את אשתי כי מלאו ימי
 ואבואה אליה [ב'ר ע' יז: אפילו אדם פרוץ
 אינו אומר כלשון הזה; אלא כך אמר
 לו: אמר לי הקב"ה שאני מעמיד י"ב
 שבטים, עכשו הרי אני כבן פ"ד שנים,
 ואם איני מעמידן עכשו אימתי אני
 מעמידן?] וכו'. ויהי בערב ויקח (לבן)
 את לאה בתו ויבא אותה אליו וכו',
 ויהי בבקר והנה היא לאה וכו', ולבן
 אומר לו: „מלא שבע זאת [רש"י בשם
 יר"י מ"ק א' ז: שבוע של זאתו] ימי המשתה,
 שאילולא כך היה כתוב: שבע זה] ונתנה
 לך גם את זאת בעבודה אשר תעבוד
 עמדי עוד שבע שנים אחרות";

[-]. לאחר שבע נתן לו לבן גם
 את רחל. ב'ר כ"ט כא-ל. [יעקב בן פ"ד
 ש' (ב'קפ"ח-ב'קצ"א) ולאה ורחל כל אחת
 בת כ"ב ש' (ב'ק"ע-ב'קצ"א), ועין ב'ר"ז
 מות רחל. ס"ע ב; ב'ר ע"ו; בדבר שבת
 הגדול: סה"ד בשם יר"י ויצא].

[ב'קצ"ב-ב'קצ"ט. ס"ע ב: כל השבטים
 ודינה. חוץ מבנימין, נולדו בז' שנים
 אלה הנוספות שעבד יעקב את לבן
 (ב'ר כ"ט ל), כל אחד ואחד לז' חדשים,
 כלם זוגים עמם, חוץ מיוסף ודינה שלא
 נולד זוגים עמם; ולפי דעה הגר"א
 מתפנן ס"ע לאמר, כי כל י"א השבטים
 ודינה נולדו כלם זה אחר זה לז' חדשים,

זלפה שפחת לאה שנתנה ליעקב לאשה אחרי שהיא עצמה עמדה מלדת [חי קצ"ה ש']*

[ביקצ"ו או בקצ"ז. ראובן בן לאה הביא בימי קציר חטים דודאים מן השדה; רחל חשקה בהם ולאה השנואה ליעקב שכרה ממנה בדודאים אלה את בעלה. "ויבא יעקב מן השדה בערב" [עין ב"ר ע"ב ג ע"ד זמן עבודתם של פועלים שכורים].*

[... באבן]. נו' יששכר בן לאה [נתעברה בליל שבעות. חי קצ"ב ש']* [ביקצ"ז. כ' בשבת]. נו' אשר בן זלפה [חי קצ"ג או קצ"ו ש']*

[... ז' בתשרי]. נו' זבולון בן לאה [חי ק"י או קי"ד או קצ"ה ש']* [או ביקצ"ח]. נו' [בהריון אחד עם זבולון] דינה בת לאה.*

[ביקצ"ט. א' או כ"ז בתמוז]. נו' יוסף בן רחל [נפקדה בראש השנה]. לאחר שהיתה ז' שנים עקרה [ת"י ויצא ז': למה נתעקרו האמהות? כדי שיצאו השנים בלא שעבוד; והפרוש עין בישל"א]. בסוף י"ד שנות עבודתו של יעקב. חי ק"י ש' (בר' נ"ב).*

[לפי י"ט: בא"ר ושבת לא נולדו (אם כי רושם: אשר נולד בשבת). נשתיירו לאפרים ומנשה. — ולפי שיטת הגר"א ובהתאם לרשימה שנושאי יעקב ולאה היו בשבת הגדול (עין ביקצ"ב) נמצא שהשבתים נולדו בסדר זה: ראובן — מרחשון ביקצ"ג; שמעון — סיון ביקצ"ג; לוי — טבת ביקצ"ד; יהודה — אב ביקצ"ד; דן — אדר ביקצ"ה; נפתלי — תשרי ביקצ"ה; גד — איר ביקצ"ו; אשר — כסלו ביקצ"ז; יששכר — תמוז ביקצ"ז; זבולון — שבט ביקצ"ח; דינה — אלול ביקצ"ח; יוסף — ניסן ביקצ"ט].*

[ת"י ויחי טו: אלו שבטים על סדרו של עולם. י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה.

וי"ב פעמים ז' הם פ"ד. הינו ז' שנים (וכך נראה גם מ"ש קכה ופ"א לו). ואם כן נולדו לא לפי הסדר הרשום למטה; ועין לקמן ב'קצ"ט. — ב"ר פ"ב ט: כל שבט ושבט נולדה תאומתו עמו תאומה יתירה נולדה עם בנימין].

בא"ר: כפ"ר ומני לידתם ומספר שנות חייהם של בני יעקב מתגלים לפעמים אפילו במקור אחר. מהמקורות שלאחר התורה. כמה סתירות שאין ליטבן אלא בזה שנעשו על ידי מחברים שונים לפי חשכים שונים. או בטעויות בהעתקות וברפוס. ואלה הם הפרטים העקריים לפי בר' לא — ל' בר' ס"ע ב, פר"א ל"ג ת"י וירא ז' י"ש שמת קסב ובר' ע"ח. סע"ג. סה"ג. סה"ד בשם בח"י ואלשיך וראב"ע. ר"ה י-יא. רש"י בר' ל"ה כט:

[ביקצ"ב או ביקצ"ג. י"ד בכסלו]. נו' ראובן בן לאה [נפקדה ברי"ה; ראובן חי קצ"ד או קצ"ה ש']* [ביקצ"ג או ביקצ"ד. כ"א או כ"ח בטבת]. נו' שמעון בן לאה [חי ק"כ שנה].*

[ביקצ"ד או ביקצ"ה. י"ו בניסן]. נו' לוי בן לאה. חי קצ"ז ש' (שכ"ר טו). [ס"ע ג: משמט לוי ועד שיצאו ישראל ממצרים קי"ו ש' והן ב'שלי"ב — ב'תמ"ח; ויש גורסין קי"ז; והן ב'שלי"א — ב'תמ"ח. ולפי פר"א מה היה לוי גדול מיוסף ו' שנים, וכשירדו ישראל למצרים היה בן מ"ה ש', ובמצרים חי צ"ב ש', ולפי זה נולד ביקצ"ג, ומשמת ועד שיצאי ישראל ממצרים קי"ח שנה].*

[ביקצ"ד. ט' באלול]. נו' דן בן בלהה שפחת רחל שנתנה ליעקב לאשה, מטעם "ותלד על ברכי ואבננה גם אנכי ממנה". [חי קצ"ד או קצ"ה או קצ"ו ש']* [ביקצ"ה. ה' בתשרי]. נולד נפתלי בן בלהה [חי קל"ב או קל"ג שנה].* [— ט"ו בסיון]. נולד יהודה בן לאה [חי קי"ט או קכ"ט שנה].* [ביקצ"ז ב' במרחשון]. נו' גד בן

ובין יעקב, וביום ג' לבריחת יעקב נודע הדבר ללבן, הרי ז' ימים, ויום שרדפו והדביקו הרי ז' ימים]. ריב דברים עז ביניהם על בריחת יעקב ועל גנבת התרפים בידי רחל בלא ידיעת יעקב [ענין עשיית התרפים מפורש בתנ"י ויצא יב. ב"ש קל ורש"י מ"ב כ"ג כד מביא קצור הדברים וגומר: והעושה אותן צריך לכוון שעה אחת בשנה ושנה אחת ראויה לכך,

וכפי שמעיר הרב י. ל. פישמן ב,ספר רש"י עמ' רסב מקור הדבר בוהר ויצא קס"ד ב]. לבן: "יש לאל ידי לעשות עמכם רע, ואלהי אביכם אמר אמש אלי לאמר: השמר לך" וכו'. ויעקב: "הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה וכו'. זה לי עשרים שנה בביתך עבדתך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ותחלף את משפחתי עשרת מנים". כריתת ברית ביניהם במקום שקראו לו גלעד, ויילינו בהר, וישכם לבן בבקר וכו' וישב למקומו, ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים וכו' ויקרא שם המקום ההוא מחנים". בר' ל"א יו—ל"ב ג.

[—] יעקב שלח מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער שנה אדום, להגיד לו את דבר בואו, עשו יצא לקראתו וארבע מאות איש עמו, יעקב ירא מאד ויחץ את העם אשר אתו וכו' לשני מחנות והתפלל לה': "הצילני נא מיד אחי מיד עשו". בעת ששן שם בלילה ההוא שלח מנחה לעשו: "עוים מאתים ותנשים עשרים" וכו' [ביר' ע"ו: מכהן לעונה האמורה בתורה, הנשלים בכל יום, הפועלים שנים בשבת, הספנין אחת לז' חדשים וכו', ועין רש"י פה]. בר' ל"ב ד—כב. [—] ל"ל ט' באב]. בלילה קם יעקב והעביר את נשיו ואת ילדיו את מעבר יבק, ויעקב נותר לבדו, וינאבק איש עמו עד עלות השחר, ונגע בכף ירכו וימקע כף ירך יעקב, אבל יעקב לא הרפה ממנו

וכן המזלות והחדשים וי"ב אבני האפוד.— וכי י"ב שבטים הם, והלא עם אפרים ומנשה הם י"ד? אלא כשלו נמנה עמהן אינן נמנין עמו, וכשאינן לוי נמנה עמהן אפרים ומנשה נמנין שבט אחד.

שבת קמו: עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא (שהטיל נחש בחוה ושלפי דעה אחת פסקה מישראל שעמדו על הר סיני): אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד י"ב שבטים שלא היה בהם שום דופי].

[—]. יעקב אמר אל לבן: "תנה את נשי ואת ילדי ואלקה וכו' מתי אעשה גם אנכי לביתי ז' לבן מבקש שיעקב יוסיף לרעות את צאנו, יעקב מסכים בתנאי שכל שקה חום בכשבים וטלוא ונקד בעוים" ויהיה שכרו, וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב, יעקב מפצל פצלות לבנות במקלות לבנה ומיצג אותן כרהטים לנכח הצאן השותות, ויחמו הצאן אל המקלות ותלדנה הצאן עקדים נקדים וטלאים". בר' ל"ה—מב.

[בקצ"ט—בר"ה] שש השנים שענד יעקב את לבן בשכר הצאן האלה, בר' ל"א מא, ויפולץ האיש מאד מאד, עד שבני לבן דברו: "לקח יעקב את כל אשר לאבינו", ופני לבן לא היו עמו כתמול שלשם, קרא יעקב לרחל וללאה השדה אל צאנו, ספר להן איך אביהן החל בו והחליף את משפחתו עשרת מנים, ועתה הנה צנהו אלהים: "שוב אל ארץ מולדתך". בר' ל"ג—ל"א טו.

[בר"ה] בריחת יעקב מבית לבן, ויוגד ללבן ביום השלישי וכו' [בר' ע"ד: ג' לבריחה; מה שהלך יעקב אבינו לגי ימים הלך לבן ביום אחד], וירדוף אחריו דרך שבעת ימים וידבק אותו בהר הגלעד [שם דעה אחרת: מה שהלך יעקב בז' ימים הלך לבן ביום אחד; כי למעלה לו, כתוב: וישם דרך ג' ימים בינו

עד אשר ברכו: „לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכלי“. ויקרא יעקב שם המקום פניאל, כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי וכו' והוא צולע על ירכו. על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה, כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה. שם כג-לג. סה"ד בשם רש"ל וישלח. [חולין קא: אמרו לו לרי יהודה: וכי נאמר, על כן לא יאכלו בני יעקב? והלא לא נאמר אלא בני ישראל, ולא נקראו בני ישראל עד סיניו (כלומר: אם כן איך נכתב פה הפסוק הזה?). אלא כתוב זה אמנם לא נאמר עד סיני, אלא שנכתב במקומך (רש"י: לאחר שקבלו משה בסיני ובא לכתוב את התורה כתב אותה אזהרה אצל המעשה) לידע מאיזה טעם נאסר להם. בהמשך הענין מסיקה הגמרא כי נקראו בני ישראל קודם סיני, כי בעת ירידת יעקב מצרימה אנו מוצאים (בר' מ"ו ה): „וישאו בני ישראל את יעקב אביהם“.

[—] לאחר זריחת השמש נפגש עם עשו. וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו. וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפל על צוואריו וישקהו ויבכו. וצלו מאן לקבל את המנחה: יש לי רב אחי, יהי לך אשר לך. ויפצר בו ויקח. וישב ביום ההוא עשו לדרכו שצירה.

בר' ל"ג א-טו.

[—] „ויעקב נסע ספחה ויבן לו בית ולמקנהו עשה ספוח. על כן קרא שם המקום ספוח“. שם יו. [מגלה י"ז: עשה שם י"ח חדש; רש"י: קיץ והרף וקיץ—סכות קיץ, בית חרף, סכות קיץ. ולפי"ז—עד סוף ביר'ז].

[ביר'ז]. „ויבא יעקב שלם עיר שכם ויחן את פני העיר“ (רש"י בשם שאלות דרב אחאי: ערב שבת; ביר' ע"ז: נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום;

שמר שבת קודם שנתן]. „ותצא דינה בת לאה וכו' לראות בבנות הארץ. וירא אתה שכס בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה וכו' ויאהב את הנערה וכו' ויאמר אל אביו: קח לי את הילדה הזאת לאשה וכו' ובני יעקב באו מן השדה ויתעצבו, ויחר להם מאד, כי נבלה עשה בישראל. חמור מציע: התחתנו אתנו וכו' ואתנו תשבו. בני יעקב ענו: „אך בואת נאות לכם, אם תהיו כמנו להמול לכם כל זכר“, לפי עצת חמור ושכם בנו נמולו כל זכר כל יוצאי שער עירו;

[—] ויהי ביום השלישי בהיותם פאבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו (ביר' פ"ט: בני י"ג שנה היו; ועין לעיל ביקצ"ג, ביקצ"ד) ויבואו על העיר בטח ויהרגו כל זכר, ואת חמור ואת שכס בנו הרגו לפי חרב ויקחו את דינה מבית שכס ויצאו וכו' הכוונה יעשה את אחותנו? בר' ל"ג יח—ל"ד. [מס' סופרים כ"א ט: בת שש שנים היתה דינה כשילדה את אסנת משכם, מנין שש שנים של שכר הצאן שעבד יעקב אבינו ללבן (כלומר: מעשה דינה היה ענש ליעקב על שעבד את לבן שש שנים בשכר הצאן) וכו' וירד מיכאל המלאך ונטלה (את אסנת) והורידה למצרים לביתו של פוטיפר וכו' ולקחה יוסף לאשה. ועיי'ש וייש בר' קלד].

[—] לפי מצות ה' עולה יעקב בית אל ובונה שם מזבח. ולא רדפו אחרי בני יעקב“ (יי"ש קלג: אבל לאחר ז' שנים רדפו אחריהם, כי יעקב ובניו חזרו לשכם ונתישבו שם, ונתכנסו כל מלכי האמורי על בני יעקב וכו'. ועיי"ש תאור מלחמה גדולה ביניהם) בבית אל מתה דבורה מינתק רבקה (ס"ב ב ויי"ש קלה: ובו בפרק הגיעה לו בשורה שמתה רבקה אמו; רבקה מתה והוציאו את פטתה

וה' ש' שעבר את לבן, ואולם זוהי סתירה לשאר הרשימות שבס"ע, שרחל מתה בת ל"ז ויעקב לאחר ברחו מבית לבן שהה בסוכות ובבית אל שתי שנים עד שמתה רחל, שהרי אם כן עברו מומן הנישואין ז' שנים האחרות שעבר יעקב את לבן, שש שנים שעברו בצאנו וז' השנים בדרך, הרי מ"ז ש', ובצרוף כ"ב הרי ל"ז ולא ל"ז. ולכן מגיה הגר"א בצדק, שלא רחל היו בנות כ"א בהנשאן, ואם כן נולדו בשנת ב'קע"א, וכפי שאומר הגר"א: נולדו ביום שנתברך, אם כי אין לכך ביריגו ראייה משום מקום. (ולפי סה"י חיתה רחל מ"ה שנה).

[—]. יעקב (ישראל) הוסיף לנסע ונטה אהלו מהלאה למגדל עדר. מעשה ראובן ובלהה פלגש אביו. יעקב עם י"ב בניו בא אל יצחק אביו ממ"א קרית הארבע היא חברון. ב'ר"ז לא-כנ. [מגלה יז ורש"י ב'ר"ז לז: יעקב לא שמש את אביו כ"ב שנה, והן: כ' שהיה בבית לבן וב' ששהה בדרך, ב'קפ"ה-ב'ר"ז; וי"ד הש' שהיה מוטמן בבית עבר אין נחשבות לו לחטא. — תד"ב"א: כשנמכר יוסף הצטער יעקב, שמא משום חטאיו באותן כ"ב השנים בטלה הברית שכרת עמו ה', מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה והוסיף לו י"ז שנה שישב אח"כ במצרים; מכאן אמרו: כל שהשיגתו שנה אחת טובה סמוך לימי זקנתו סמן יפה לו. — ס"ע ב: משחזר יעקב לחברון שמש את אביו כ"ב ש' (והגר"א מגיה בצדק: כ"א, כי בעת יציאתו מבית אביו היה בן ס"ג, ועד שחזר עברו עליו ל"ז ש': י"ד בבית עבר, כ' בבית לבן וב' בדרך, נמצא שכשחזר היה בן צ"ט, ויצחק שהיה גדול ממנו בס' שנה היה אז בן קנ"ט, ויצחק מת בן ק"פ, הרי ששמש אותו כ"א שנה: ב'ר"ז-ב'רכ"ז) ויוסף שמש את יצחק ט' שנים: ב'ר"ז-ב'ט"ז, עד שנכרך כשהוא בן י"ז ש'. ב'ר"ז פ"ד ה על הכתוב ב'ר"ז א: "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" אומר: מגורי בגימטריא רנ"ט, מיום שאמר הקב"ה

בלילה; והטעם עין תב' הצד]. ה' נראה אליו ושנה שמו יעקב לישראל והבטיחו: "ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריו אתן את הארץ". ב'ר"ז א-טו. [סה"י: מות לבן הארמי. — ס"ע ב: בבית אל (ובכלל זה הימים שעשה בשכם) עשה ו' חדשים. — ב'ר"ז ע"ה כ: כל אותן חדשים שעשה בבית אל היה מכבד את עשו באותו דורן (המפורט בפרק ל"ב); ולפי דעה אחרת ט' שנים עשה כך]. הערה: עין ערך ב'פ"ה או ב'ע"ד והערתנו שם בדבר תקון הגר"א, שלפני זמן העקה הוא כיעד, כשיצחק היה בן כ"ו, ורבקה שנולדה באותו פרק נישאה לו לא בת ג' אלא בת י"ד. וגם מכאן (מרשימת ס"ע ע"ד מות רבקה) ראייה לצדקת תקונו של הגר"א, שהרי שם מובא מברך, שרבקה חיתה קל"ג ש', ואם כן שנות חייה הן כיעד-ב'ר"ז.

[—]. יציאת יעקב מבית אל. ב'ר"ז לא-טו.

הערה: לפי זמן שבתו של יעקב בסוכות, שכאמור לעיל כלה בסוף הקיץ, נמצא שיצא מבית אל בסוף התרף; ולכן יש לאמר, שהתאריך י"א בסרושון שבערך הסמוך הוא לפי חישוב אחר.

[—]. י"א במרחשון]. "ויהי עוד כבדת הארץ (ב'ר"ז פ"ב): בשעה שהארץ תלולה ככברה והבר מצוי; כבר הבר מצוי ועונת הגשמים עברה ועדין השרב לא בא] לבוא אפרתה, ותלד רחל ותקש בלדתה". ג' בנימין [לאחר שרחל היתה שוב עקרה ז' שנים, חי ק"ט או קי"א או קס"ז ש'. — לפי במ"ר י"ד כ: בנימין — בן י"מ] בגימטריה מאה, שנולד כשהיה אביו בן ק' שנה]. מות רחל [בת ל"ז ש'] וקבורתה בדרך אפרתה היא בית לחם. ב'ר"ז א-טו-כ; מ"ה ז; י"ש ב'ר"ז ע"ה, שמי קטב; מ"ע"ז; סה"ד בשם בח"י. [ויק"ר ל"י: רחל מתה לפני אחותה].

הערה: לפי האמור בס"ע, שלא רחל היו בנות כ"ב בהנשאן ליעקב רשמנו את שנת לידתן ב'קע, הינו שנה קודם שנתברך יעקב, שכן משנתברך ועד שנשא אותן כ"א שנה: י"ד שנמסן בבית עבר

יד: והיכן היה ראובן? וכי כל אחד ואחד מהם היה משמש את אביו יומם, ואותו יום של ראובן היה]. לפי עצת יהודה מכוונו לישמעאלים שהביאו אותו מצרימה, ולאביהם אמרו, כי היה רעה אכלתהו, ויתאבל על בנו ימים רבים [מגלה יו: כ"ב ש' כנגד כ"ב ש' שלא שמש יעקב את אביו (עין ב'ר"ז); והחשובון: כשנמכר יוסף היה בן י"ז, וכשנעמד לפני פרעה היה בן ל', הרי יג, ואח"כ עברו ז' שנות שבע וב' שנות רעב עד שירד יעקב מצרימה, הרי כ"ב ש', והן: ב'ר"ז - ב'ר"ז]. יוסף נמכר לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים. ב'ר"ז; ס"ע ב.

[...] בעת ההיא [ס"ע ב: בתוך אלו השנים, כלומר: בכ"ב השנים שלמן מכירת יוסף ועד ירידת יעקב למצרים] נשא יהודה את בת שוע הכנעני; [ובסוף שנה זו או בתחלת ב'ר"ז] נולד ער בן יהודה, [ולאחר שנה] אונן, [ושוב לאחר שנה] שלה בניו. ב'ר"ז א-ה. ועין באור לב'ר"ז.

[ב'ר"ז, י"ש קמו בשם אנכיר: שבת. ב'ר"ז פ"ו ט ועוד: יום חגם (ולפי נוסחות אחרות: גדול, נפול, זיבוח) נילוס; יום תיאטרון היה]. יוסף הצליח מאד ואדוניו הפקידו על כל אשר לו "בבית ובשדה" [ס"ע ב: י"ב חדשים עשה בבית פוטיפר, ששה בבית וששה בשדה]. ויוסף היה יפה תאר ויפה מראה, ואשת אדוניו נשאה אליו עיניה ופתתה אותו לדבר עברה "יום יום" [תנ"י וישב ח: י"ב חדש, הינו כל זמן שבתו בבית פוטיפר. - י"ש דב' תתסג: אשתו של פוטיפר נתפונה לשם שמים: רואה היתה באסטרולוגיא שהיא עתידה להעמיד לו בן, ולא היתה יודעת אם ממנה או מבתה; עין ב'רכ"ט], ובאשר מאן להשמע לה העלילה עליו באזני בעלה: בא אלי העבד העברי אשר

לאברהם, ידוע תדע" (בברית בין הבתרים, ב'ר"ז יג) עד שעה שנתישב יעקב אבינו בארץ מגורי אביו. חשבון זה הוא משנת לידת אברהם (א'ק"מ"ח-ב'ר"ז), ובצדק נתקשו המפרשים להבין, משום מה זה נחשב מזמן אמירת, ידע תדע'. אבל אולי צדק אחד המפרשים (הובא בפרוש "מתנות כהונה" למ"ר), כי ב'ר" מכוון בווישב יעקב בארץ מגורי אביו לשיבה עליונה, הינו לשנת מותו, ב'רנ"ה; ולפי זה יוצא, כי ברית בין הבתרים היתה לפי מדרש זה בשנת א'צ"ו, כשאברהם היה בן מ"ח שנה. ועין ב'י"ח].

[...] עשו עוזב את ארץ כנען מפני יעקב אחיו - כי היה רכושם רב משבת יחדו, ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אותם מפני מקניהם - וישב עשו בהר שעיר; עשו הוא אדום. ב'ר"ז ל"ו ו-ה. - אבל עשו התחיל לעבור להר שעיר כבר קודם שובו של יעקב, שכן נראה מהכתובים ל"ב ד ו'ל"ג טו. ועין ב'קפ"ח. [ב'ר"ז, ס"ע ב: מות לאה בת מ"ה ש', כפי הגהת הגר"א, שמתה קודם מכירת יוסף, אבל באותו פרק, הינו ששנות חייה היו ב'קע"א-ב'ר"טו].

- יוסף בן י"ז ש'. בן-זקנים ואהוב לאביו וחולם חלומות של השתלטות על אחיו, ולכן שנאוהו וקנאו בו, ואביו שמר את הדבר" [ב'ר"ז פ"ד יא: נטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה מקום. - ב'רכ"ה: לעולם יצפה אדם לחלום טוב (שיק"ט) עד כ"ב שנה; מנלן? מיוסף. והחשובון עין להלן]. פעם שלחהו אביו מעמק חברון לראות את שלום אחיו הרעים בשכם, והוא מצאם בדתן. בטרם קרב אליהם התנכלו להמיתו [תנ"י כי תשא ב: ישיבה אחת שישבו השבטים בעצה אחת, אפילו פרעה, למכירת אחיהם, כלכלה את העולם ז' שנים בשני רעבון]. וישמע ראובן ויצילהו מידם" [ב'ר"ז פ"ד

הבאת לנו לצחק ב"י. יוסף הושם בבית הסהר [ס"ע ב: וישב שם י"ב שנים; ב"ר י"ז—ב"ר כ"ח; ולפי זה שם ופסוקי כג מפרש את הפסוק ח"ה ק"ה י"ט, "עד עת בוא דברו", כי עת פה משמעו י"ב שנה]. וה' נתן הנו בעיני שר בית הסהר, והוא נתן ביד יוסף את כל האסירים. ב"ר ל"ט; סוטה ל"ח י"ש קמ"ו.

[ב"ר כ"ד]. ע"ר בן יהודה [בן ז' שני] נושא את חמר ומת [באותה שנה]; [ב"ר כ"ה]. אונן [בן ז'] מיבמה ומת כנ"ל; [ב"ר כ"ו]. תמר יושבת אלמנה בית אביה ומחכה עד שיגדל ש"ה, כי ירא אביו פן ימות גם הוא כאחיו. ב"ר ל"ח ו—י"א; ס"ע ב: ועין באור ל"ב'ר ל"ז.

[—]. פרעה קצף על שני סריסו על שר המשקים ועל שר האפים ונתן אתם בבית הסהר, "ויהיו ימים במשמר" [רש"י: ימים—י"ב חדש; ועין רש"י ב"ר כ"ד נה]. שניהם חלמו איש חלמו בלילה אחד ובבקר קשר איש חלמו ליוסף, [ב"ר מ"י: ובגפן שלשה שריגים—חולין צב: גפן אלו ישראל; ג' שריגים—אלו ג' רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה]. לשר המשקים פתר יוסף: "בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך וכו' ועשית נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה וכו' ולשר האפים פתר יוסף: "בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ". וכאשר פתר להם יוסף כן היה ביום השלישי יום ה'צד"ת את פרעה [ב"ר פ"ה ה: יום גנוסיה של פרעה]. ושר המשקים, ששב למשרתו, לא זכר את יוסף וישכחהו [ת"י וישב ט: לא היה ראוי יוסף לשבת בבית הסהר אלא י' שנים, מפני שהוציא דבה על י' אחיו (וי' שנים כ"ל עם סוף שנה זו), וע"י שאמר לשר המשקים, "ועשית עמדי חסד" וכו' ותלה בטחוני בו נתוספו לו עוד

ב' שנים]. ב"ר מ'.
[ב"ר כ"ז]. "ורבו הימים [ב"ר פ"ה ז: י"ב חדש] ותמת בת-שוע אשת יהודה". ב"ר ל"ח י"ב; ועין באור ל"ב'ר ל"ז.
[ב"ר כ"ח]. בניסן]. מות יצחק בן ק"פ ש'. ב"ר ל"ח ט"ז כ"ט. ועין ב"ק"ח.
[—]. יהודה עולה תמנתה ל"ג צאנו. ונודע הדבר לתמר, שראתה כי גדל שלה והיא לא נתנה לו לאשה. התכסחה בצעיף וישיבה בפתח עינים על הדרך. ויהודה חשבה לזונה ותב'עה והבטיח לשלח לה בשכרה גדי עזים, ולערבון השאיר בידיה חתמו ופתילו ומטהו, ואח"כ שלח את גדי העזים בידי שליח, והוא לא מצא. ויהי כמשלש חדשים [רש"י לפי ב"ר פ"ה י"א: רבו של ראשון ורבו של אחרון ואמצעי שלם, כלומר: כהשתלש החדשים. נדה ח: זמן הכרת העבר ג' חדשים. וע"י ש] הוגד ליהודה, ונתה תמר כלתך, והוא אמר, "הוציאה ותשרף" [ב"ר פ"ה י"א: תמר בת שם היתה, והוא היה כהן, ובת כהן שזנתה דינה בשרפה]; אבל כאשר שלחה לו את הערבון הכיר בצדקתה. [לז' חדשים] ילדה תאמים את פרץ וזרח. ב"ר ל"ח י"ב—לו ס"ע ב: רש"י ב"ר כ"ה ב"ד. [ב"ר פ"ה א: קודם שלא נולד מש'עבד הראשון (אותו פרעה ש'עבד את ישראל), נולד גואל האחרון (משיח בן דוד מורע פרץ)].

[—]. בסוף השנה. מקץ שנתיים [לשחרורו של שר המשקים] חלם פרעה שני חלומות, אחד על ז' פרות יפות מראה שעלו מן היאר, ואחריהן עלו ז' פרות דקות בשר ואכלו את הראשונות; והשני על ז' שבליים בריאות וטובות העלות בקנה אחד, ואחריהן צמחו ז' שבליים דקות ובלעו את השבליים הבריאות והמלאות. איש מכל חרטמיו וחכמיו לא ידע לפתור את חלומי, ואז ספר לו שר המשקים על יוסף;

הבאת לנו לצחק ב"י. יוסף הושם בבית הסהר [ס"ע ב: וישב שם י"ב שנים; ב"ר י"ז—ב"ר כ"ח; ולפי זה שם ופסוקי כג מפרש את הפסוק ח"ה ק"ה י"ט, "עד עת בוא דברו", כי עת פה משמעו י"ב שנה]. וה' נתן הנו בעיני שר בית הסהר, והוא נתן ביד יוסף את כל האסירים. ב"ר ל"ט; סוטה ל"ח י"ש קמ"ו.

[ב"ר כ"ד]. ע"ר בן יהודה [בן ז' שני] נושא את חמר ומת [באותה שנה]; [ב"ר כ"ה]. אונן [בן ז'] מיבמה ומת כנ"ל; [ב"ר כ"ו]. תמר יושבת אלמנה בית אביה ומחכה עד שיגדל ש"ה, כי ירא אביו פן ימות גם הוא כאחיו. ב"ר ל"ח ו—י"א; ס"ע ב: ועין באור ל"ב'ר ל"ז.

[—]. פרעה קצף על שני סריסו על שר המשקים ועל שר האפים ונתן אתם בבית הסהר, "ויהיו ימים במשמר" [רש"י: ימים—י"ב חדש; ועין רש"י ב"ר כ"ד נה]. שניהם חלמו איש חלמו בלילה אחד ובבקר קשר איש חלמו ליוסף, [ב"ר מ"י: ובגפן שלשה שריגים—חולין צב: גפן אלו ישראל; ג' שריגים—אלו ג' רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה]. לשר המשקים פתר יוסף: "בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך וכו' ועשית נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה וכו' ולשר האפים פתר יוסף: "בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ". וכאשר פתר להם יוסף כן היה ביום השלישי יום ה'צד"ת את פרעה [ב"ר פ"ה ה: יום גנוסיה של פרעה]. ושר המשקים, ששב למשרתו, לא זכר את יוסף וישכחהו [ת"י וישב ט: לא היה ראוי יוסף לשבת בבית הסהר אלא י' שנים, מפני שהוציא דבה על י' אחיו (וי' שנים כ"ל עם סוף שנה זו), וע"י שאמר לשר המשקים, "ועשית עמדי חסד" וכו' ותלה בטחוני בו נתוספו לו עוד

[ב'רכ"ט. ר"ה י"א: ראש השנה; שמ"ד י"ח ט: ט"ו בניסן]. יוסף, בן ל' שנה, הועלה מן הבור והעמד לפני פרעה ופתר לו את חלומותיו: „שבע פרות הטובות שבע שנים הנה וכו' שבע שנים באות... שבע גדול בכל ארץ מצרים, וקמו שבע שני רעב אחריהן" וכו'. [ב"ר סוף פ"ט: מספר שנות הרעב שנגזרו על מצרים הן: י"ד, כפי שראה פרעה בחלום ז' פרות וז' שבליים; או כ"ח, שהרי פרעה ראה ואח"כ ספר ליוסף: או מ"ב, שהרי פרעה ראה וספר ליוסף ויוסף חזר וספר בפתרונו. ועין ג'של"ז]. ולפי תנ"י מקו היו ראויות להיות י"ד שנות רעב, אלא שגזר יוסף ונעשו ז' שנים]. ולכן יעץ לצבור את כל אכל השנים הטובות הבאות לפקדון לארץ לשבע שני הרעב. ונגלל עצתו זאת מנהו פרעה. שליט על כל ארץ מצרים ומשביר לכל עם הארץ ונתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן אן לאשה;

[ב'רכ"ט—ב'רל"ה]. ז' שני השבע; [ב'רל"ה]. נולדו שני בני יוסף מנשה ואפרים [י"ש שמ' קסב: באייר ובשבת; עין ב'קצ"ט] „בטרם תבוא שנת הרעב". בר"מ א—נג; ס"ע ב. — [ולפי סה"י נולדו מנשה ואפרים כשהיה יוסף בן ל"ד שנה, וזה מתאים עם האמור בפ"א מח שהם נולדו ה' שנים עד שלא בא יעקב למצרים, הינו ב'רל"ג].

[ב'רל"ה או ב'רל"ז]. נו קהת בן לוי. חי קל"ג ש'. בר"מ י"א; שמ"ד י"ח.

ה ע ר ה: השנה לפי סה"ד, אבל לזה אין יסוד: ס"ע ועל פירושיו שם ו' יח וי"ב מ מסיקים ממנין שנות חייהם של קהת ועמרם (שם ו' יח כ) הוכחה, שאי אפשר לחשוב ה' שנות ישיבת ישראל במצרים מירידת יעקב לשם, שהרי קהת היה מיורדי מצרים, ואם נתשוב את כל שנותיו, קל"ג, וכל שנות עמרם בנה קל"ג, וכל שנות משה בן עמרם פ' שנה עד יציאת מצרים, אין לנו אלא שני שנה, ורש"י מוסיף: „ועל כרחק הרבה שנים

היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות. לפי זה אין לנו אלא לאמר, כי קהת נולד לכל המאוחר ב'רל"ז, אבל לא קודם ב'ר"ג. שהרי לוי נולד ב'קצ"ד, ואפילו אם נאמר שזרות הראשונים הולירו בני ח, היה לוי בן ט' שנים כשנולד קהת.

[ב'רל"ז]. ראשונה מז' שנות הרעב. רעב קשה במצרים. „וכל הארץ באו מצרים לשבר אל יוסף, כי חזק הרעב בכל הארץ". בר"מ א נד—נו.

[—]. פרץ בן יהודה [בן ז' שנים, נושא אשה ובתוך שנה זון] נולד בנו חצרון. בר"מ י"ב; ס"ע ב; ועין ב'רל"ז.

[—]. יעקב שמע כי יש שבר במצרים ואמר להם: „רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות" [רש"י לפי ב"ר צ"א ב; רד"ו, ולא אמר: לכו, רמז לר"י שנה שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו]. עשרה בני ישראל, מלבד בנימין, באו למצרים אל יוסף.

הוא הכירם והם לא הכירוהו. דבר אתם קשות והאשימם כי מרגלים הם, שם אותם במשמר שלשת ימים [ב"ר צ"א ט; אסתר

ט: לעולם אין הקב"ה מניח את הצדיקים בצרה ג' ימים (אין ישראל נתונין בצרה יותר מג' ימים), והראיות מעקדת יצחק: בר"מ כ"ב; מצרת השבטים פה: בר"מ י"ב; יונה: יונה ב' א; מתחית המתים: הושע ז' ב; ממרדכי: אסתר ה' א; ומדוד, כפי הנראה: ש"א לא] ולסוף נאות לשחרר אותם, לבד משמעון שישאר אסור, עד שילכו וישובו עם בנימין. חזרו ליעקב והוא אמר: „לא ירד בני עמכם וכו' והורדתם את שיבתי ביגון שאולה". בר"מ ב.

[ב'רל"ז]. שניה מז' שנות הרעב. בר"מ י"ז: „כי זה שנתים הרעב" [לפי תוספתא סוטה י' לא ארך הרעב במצרים אלא ב' שנים אלה, ואפעלפי שבאותו כתוב אמור: „ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר", בכל זאת אומר יוסף, לאחר שבאו אליו המצרים בשנה השנית (מ"ו יח): „הא לכם זרע וזרעתם את

באור: כל חשבוני השנים של תולדות יהודה מיום קחתו לאשה את בת שוע ועד לדת חמול (עין מב'ר"ו והלאה). מוכרחים הם לפי ס'ע מטעם זה: לפרשת מכירת יוסף (ל"ז) סמוכה פרשת יהודה ותמר (ל"ח) המתחילה "ויהי בעת ההיא" ומסתיימת בלדת פרץ וזרח; ברשימת הנפשות שירדו עם יעקב מצרימה נמצאים גם בני פרץ: הצרן וחמול. נמצא שכל אותן הקורות קרו בכ"ב השנים שממכרת יוסף עד ירידת יעקב מצרימה (ב'ר"ו) - ב'רל"ז). וזה אפשר רק לפי חשבון זה: משנשא יהודה את בת שוע - שנה אחת לעיבורו של ער. הגדיל עד ו' שנים ונשא אשה הרי ח'. שנה אחת לער (בנשיאו עם תמר עד שמת). שנה אחת לאונן שיבם (את תמר). שנה אחת ל"שבי אלמנה בית אביר" שנה אחת לעיבורו היוםם וחמת בת שוע" (ולאחר כן מעשה יהודה ותמר) שנה אחת לעיבורו של פרץ. הגדיל פרץ ו' שנים ונשא אשה הרי ח'. שנה אחת לחצרן. שנה אחת לחמול (ה' כ"ב שנה) וחצרן וחמול ירדו למצרים". כך צ"ל הנוסח הנכון בס"ע. ובי"ש באותו הענין מיותרות המלים "שנה אחת לשלח". שכן זו היא שנה אחת לשבי אלמנה" לעומת זאת נכון שם הנוסח: "שנה אחת לעיבורו של פרץ. הגדיל פרץ ו' שנים ונשא אשה הרי ח" (כמו לעיל אצל ער) ולא י"ח כפי המשובש בס"ע. ויעבק והג"ר הנודע כי במקום י"ח ואם כי לפי החשבון זה נכון. אבל אין זו ההנהגה הראויה ב'רל"ח. יעקב, בן ק"ל שנה, נסע לבאר שבע, ואלהים אמר לו במראות הלילה: "אל תירא מרדה מצרימה, כי לגוי גדול אשימך שם. אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה". [י"ש ק"ז: כשנמכר יוסף היה יעקב בוכה ומתאבל כל אותן כ"ב שנה (ב'ר"ו-ב'רל"ח). אמר: אוי לי וכו'. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה והוסיף לו י"ז שנה (ער ב'ר"ב"ה)]. יעקב וכל ביתו שבעים נפש באו למצרים [שמ"ר י"ח ט: ט"ו בניסן; ביום שירדו בו ביום עלו. - י"ש תת"י: עוג היה שם באותה שעה שעמד יעקב לפני פרעה וברכו]. ויוסף הושיב את אביו ואת אחיו במיטב הארץ בארץ רעמסס וכלכל את כל

האדמה" (כג) - מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו וכלה הרעב; כיון שמת יעקב חזר הרעב ליושנו. אבל עין ג'של"ז].
[-]. והרעב כבד בארץ. יעקב נאלץ לשלח שנית את בניו למצרים ולתת להם גם את בנימין. כאשר ראה יוסף את בנימין צוה את אנשיו לטבוח טבח והכן, כי אתי יאכלו האנשים בצהרים" [תנ"י נשא כח: והרי אין דרך מלכים להכין מיום לחברו? אלא שבת היתה (כלומר: בערב שבת צוה להכין לשבת) שנאמר, שם ט"ז ה': "והיה ביום הששי והכיננו".] לאחר שאכל לחם עמהם, וישתו וישכרו עמו" [ביר צ"ב: כל כ"ב שנה שלא ראה אותם לא טעם הוא ולא טעמו הם טעם יין ער שראו אותו; עמו שנתו, חוץ ממנו לא שתן] צוה למלא את אמתחות האנשים אכל כאשר יוכלון שאת ולשים כסף איש בפי אמתחתו ואת גביע הכסף שלו לשים בפי אמתחת בנימין. הבקר אור והאנשים שולחו" [פס"ב: לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, כלומר: עם אור היום, שכן כתוב ברא"ד: "וירא אלהים את האור כי טוב".] לא הרחיקו ללכת, ויוסף שלח לרדוף אחריהם והאשים אותם בגנבת הגביע. הגביע נמצא באמתחת בנימין. אבל כלם חזרו ליוסף ויהודה נגש אליו והודיעו, כי אם לא ישיבו את בנימין לאביהם יורידו את שיבתו ביגון שאולה. ולא יכול יוסף להתאפק ויתן את קולו בבכי ויתודע אל אחיו וינחמם: "כי למחיה שלחני אלהים לפניכם" וצום להביא את אביהם, למען יושיבו בארץ גשן ויכלכלו שם, כי עוד חמש שנים רעב. בר מ"ג-מ"ה כד.
[-]. נולד חמול בן פרץ. בר מ"ו יב: ס"ע ב.

בין החומות, שנאמר (במ' כ"ו נט): „אשר ילדה אותה ללוי במצרים“: לידתה במצרים ואין הורתה במצרים].

[בִּרְלָה—בִּתְמ"ח. ר"י שנה שישוב בני ישראל במצרים למן ירידת יעקב ובניו עד יציאת מצרים. ט"ע ג. ועין בִּי"ח, בִּכ"ג, בִּרְלָה ובִּרְל"ן].

[— — — ט"ע ג: כשירדו ישראל למצרים נולד איוב וכשעלו מת, וחי ר"י שנה. — אבל יש עוד הרבה דעות מחולקות בדבר זמנו של איוב: איוב בימי אברהם היה; בימי השבטים היה; בימי משה היה; בימי מרגלים; איוב מעולי גולה היה ובית מדרשו בטבריא; בימי שפוס השופטים; בימי אחשוורוש; בימי מלכות שבא; בימי כשדים; בימי יעקב היה ודינה בת יעקב נשא; מעבדי פרעה היה ומגדולי פמליא שלו; לפי חב"ש שלח יד: איוב הוא עוץ בן נחור ומלכה, בר' כ"ב כ"א; (לפי רוב הדעות האלה היה מישראל, אבל יש גם דעה שהיה נכרי, חסיד מאומות העולם).—עד הדעה ש„איוב לא היה ולא נברא (ולא נהיה)“; עין ב"ב סו וירר' סוטה ה' ו' וביר' נ"ז ג וי"ש ריש איוב]. איוב נזכר גם ביהושע י"ד יד — כ ביחד עם נח ודניאל כשלושה צדיקים למופת. בספר איוב (א—מ"ב), שזמנו לא כתוב ותכנו העקרי אינו קשור בזמן מסוים, מסופר על איוב מארץ עוץ, איש תם וישר וירא אלהים. והיו לו ז' בנים וג' בנות ואלפי צאן ובקר. בניו היו נוהגים לעשות משחה „בית איש יומר“, ובסוף כל ז' ימים היה איוב מקדשם ומשכים בבקר ומעלה עולות, „אולי חטאו בניי“, „ויהי היום“ [זהר תחלת בא: ראש השנה; לפי רש"י מוכח הדבר מן המלה „להתיצב“, שאין להתיצב אלא על דין, ועי"ש א"ו; בִּסְפֵר רִש"י עמ' תכג מובאה גירסה, שרש"י אמר את הדברים בשם „מדרש איוב“ שאבד; וסח"ד בשם רש"ל סוף אמור: יום א' בשבת] ובני האלהים באו

בית אביו, כי כבוד הרעב מאד. „וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען“ [פס' ק"ט: וגם בשאר ארצות, שנאמר (בר' מ"א נז): „וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף“. וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו (את הכסף) עמהן שנאמר (שם י"ב לו): „וינצלו את מצרים“ (ועין בִּתְמ"ח ט"ו בניסן). והיה מונח עד רחבעם; בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם (עין בִּקְס"ט); בא זרח מלך כוש ונטלו משישק (רש"י); גמרא: כלומר: כך מקובל מאבותינו; בא אסא ונטלו מזרח מלך כוש (עין בִּקְצ"ה) ושגרו להדדרימון (בן הדד) בן טבריון (עין ג' אלפים); באו בני עמון ונטלוהו מהדדרימון (רשב"ם); גמרא; בא יהושפט ונטלו מבני עמון (עין ג'מ"ח), והיה מונח עד אחז; בא סנחריב ונטלו מאחו (עין ג'קפ"ו); בא אחזקיה ונטלו מסנחריב (עין ג'ר"ג מפלת סנחריב), והיה מונח עד צדקיהו; באו כשדים ונטלוהו מצדקיהו (ג' של"ח); באו פרסים ונטלוהו מכשדים (ג'ש"צ); באו יונים ונטלוהו מפרסים (עין ג'תכ"ג—ג'תל"ו); באו רומיים ונטלוהו מיד יונים (עין ג'סכ"ב), ועדין מונח בעיר (כלומר: ברומא). — ג' מטמוניות הסמין יוסף במצרים: אחת נתגלתה לקרח ואחת נתגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבוא, וישראל ישב בארץ מצרים בארץ גשן ויפרו וירבו מאד. בר' מ"ה כה—מ"ז כז. [ט"ע ב: נמצא יוסף כשירדו אבותינו למצרים בן ל"ט שנה ולוי בן מ"ד].

[—]. נולדה יוכבד בת לוי [בין החומות כשירדו למצרים. ב"ב קכג לומד זאת מתוך רשימת שבעים הנפש שירדו עם יעקב מצרימה (בר' מ"ז ה—ז), שבפרטן אינן אינן אלא ס"ט, מפני שלא מנה הכתוב את יוכבד שהורתה בדרך ולידתה

שלושת רעיו ותשובת איוב לה'. לסוף (מ"ב ז—יז) החזיר ה' לאיוב את כל אבדתו כפלים וברך את אחריתו מראשיתו והיו לו שבענה בנים ושלוש בנות, ימימה, קציעה וקרן הפוך, ואיוב חי עוד אחרי זאת ק"מ שנה [ב"ר ס"א ד: עיקר שניו של איוב לא היו אלא ע' שנה ונתוסף לו ק"מ שנה].—איוב כ"ט יח: „וכחול ארבה ימים" [ב"ר י"ט ט: העוף ששמו חול חי אלף שנה, ובסוף אלף שנה אש יוצאה מקנו ושורפתו (או: גופו כלה וכנפיו מתמרטין) ומשפיר בו כביצה, וחוזר ומגדל אברים וחין].

הערה (לשם דיוק בחשבונות): המספר ר"י שנה לחיי איוב יוצא מזה: א) שנלות מצרים ארכה ר"י שנה, ב) שמכיון שלאחר הוכוח הוסיף ה' את כל אשר היה לאיוב למשנה, והוא חי מאז ק"מ שנה, משמע שעד אז חי ע' שנה, הרי ר"י משום זה רשמתי שאיוב היה בן ע' שנה לא בשנה שבה נהרגו בניו ואבד כל רכושו, אלא בשנה שלאחריה, בעת שנצטרע, וגם זה פתוך הנחה, שהוכוח לא ארך אלא שעות או מספר ימים (ו, מכת איוב י"ב הדישים צריך יהיה לפרש: מעת שנהרגו בניו). אבל עדין אין הדבר מיושב, כי לפי מנ"קו, וסופה יא' נדון איוב ביסורים על שהיה אחר מן השלשה (בלעם, איוב ויתרו) שעמהם נתייעץ פארה, הבה נתחכמה, שמא התחיל שעבוד ישראל במצרים; אבל השעבוד לא התחיל אלא ממות לוי (עין ב'שלי"א), ציד לירידת ישראל מצרימה, ואם כן איך נדון איוב בשנת ע' לחייו? על זה משיב הנריא: „העצה היתה תכף כשמת יוסף (עין ב'יש"ט), ובאותה שנה נדון ביסורין, והיא היתה שנת ע"א לאיוב". ולפי זה אומר הנריא על האמור בסיע ג, כי איוב מת כשעלו ישראל מצרים: „לאו דוקא, אלא בשנה שאחריה, כי שנה אחת היה ביסורין, וכן אמרינן בנמרא". אבל גם זה אינו מדויק, שהרי לפי זה חי איוב עד סוף יסוריו ע"ב ובכל אופן יותר מע"א ש' ולאחריהם חי ק"ס, והרי אין זה ל"משנה" (כפלים), וגם אין זה ר"י כי אם רי"א או רי"ב, ומה שאומר, וכן אמרינן בנמרא" כוננו לביב טו, שלמאן דאמר: „איוב מעולי גולה היה וכו' מדרשו במבריה היתה מקשה הנמרא מן הבריתא: „ימי שנותיו של איוב משעה שנכנסו ישראל למצרים ועד שיצאו?" והגמרא מתרצת, כמשעה שנכנסו וכו', והכונה

להתיצב על ה', ובתוכם גם השטן שהשטין על איוב, עד שאמר לו ה': „הנה כל אשר לו בידך, רק אליו אל תשלה ידך". ושוב „ויהי היום" ושליחים באו בזה אחר זה והודיעו את איוב, כי באסונות שונים אבד כל רכושו וכל בניו ובנותיו נהרגו. איוב התאבל ו, בכל זאת לא חטא. ושוב פעם „ויהי היום" [כנ"ל: ראש השנה; וכנ"ל: יום ה' בשבת; ולפי ב"ר ס"א ד: כשאיוב היה בן ע' שנה] ובני האלהים באו שנית להתיצב על ה', ובתוכם גם השטן שהוסיף להשטין על איוב: „ואולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו, אם לא על פניך יברכך", וה' אמר לו: „הנה בידך, אך את נפשו שמור"; והשטן הכה את איוב בשחין רע מכף רגלו עד קדקדו [ס"ע ג: מכת איוב י"ב חדש. ובעדות ב"י הנוסח: משפט איוב י"ב חדש. וב"ש ישע' תקיד: שכן הוא אומר, איוב ד ג: „כן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו ליי", מה לילות למנוי להם, אף ירחים למנוי להם—פרש, וית רענן]: כדרך שמונין כל י"ב חדש] אבל איוב „בכל זאת לא חטא בשפתי". שלושת רעיו איוב, אליפו החימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי, באו לנווד לו ולנחמו, ישבו אתו לארץ ז' ימים וז' לילות „ואין דובר אליו דבר, כי ראו כי גדול הכאב מאד". איוב א' וב' בפרקים ג—ז. ל"א מתנהל ופוח בין איוב ובין שלושת רעיו על דרכי האלהים והעולם. בפרק ל"ב מתערב בוכה גם אליהוא בן ברכאל הבווי ממשפחת רם [יש' תס"ו: אמרו רבותינו כל נביאי אומי העולם מן מלכה עצמו, שנאמר, ב"ר ל"ב כ כא: „הנה ילדה מלכה וכו' לנחור וכו': את עוץ בכורו"—זה איוב, לפי איוב א' א: „ואת בוז אחיו"—זה אליהוא בן ברכאל הבווי.—„ואת קמואל"—זה בלעם]. בפרקים ל"ה—מ"ב באה תשובת ה' אל איוב ואל

אם נקדים את מעשה רות ובוועז לשנת
ב'ג'נ"ו, לא עברו מאז עד ב'הפ"ד אלא
שכ"ח שנה. אבל אפשר שהכונה היא,
כי בוועז, עובד וישי שלשתם יחד חיו
יותר מת' שנה, ונמצא בחשבון בינוני
לכל אחד מהם לפחות קל"ג שנה, ואילו
דוד חי רק ע'ן. לפני מותו השביע
יעקב את יוסף כי ישארו ממצרים
ויקברוהו בקברות אבותיו. ויוסף הביא
אל אביו החולה את בניו מנשה ואפרים,
ויעקב אמר לו: „אפרים ומנשה כראובן
ושמעון יהיו לי“, וברכס ונתן זכות
הגדולה לאפרים הקטן בשניהם (ועין
ב'תמ"ט: א'—י"ב בניסן). לפני מותו קרא
אל בניו ויאמר: „האספו ואגידה לכם
את אשר יקרא אתכם באחרית הימים“
[פס' נג: בקש גלות לבניו את קץ הימין
ונסתלקה ממנו שכינת] ופרט את יתרוניתו
וחסרוניתו של כל אחד מהם וברך את
כלם ובקש שיקברוהו במערה אשר בשדה
המכפלה אשר על פני ממרא בארץ כנען.
מותו [לפי ר"ה י"א: בתשרי או בניסן].

בר' מ"ז כח—מ"ט.

[בר' מ"ט כד: „ותשב באיתן קשתו“—
ב"ר צ"ח כד: זו עכסילו (כסילז) שהוא
עושה במזל קשת.

מ"ט כח: „כל אלה שבטי ישראל שנים
עשר“—י"ט יסע' תקיא: אתה מוצא י"ב חדש
בשנה, י"ב מזלות ברקיע, י"ב שעות
ביום, י"ב שעות בלילה, בזכות מה?
בזכות, כל אלה וכי.

פ"א ח: יעקב מסר ליוסף ונכנס בסוד
העבור ועבר את השנה במצרים. מת יוסף
ואחיו נתמעטו העבורין מישראל. וכשם
שנתמעטו בשעבוד מצרים, כך עתידין
לימעט בסוף שעבוד מלכות הרביעית
עד שיבא מלך המשיח.

מס' סופרים י"ז יא: קמ"ז מומרים שכתוב
בספר תהלים כנגד שנותיו של יעקב
אבינו: תה"א וב' נחשבות לפי ברכ"ס לפרשה

היא: כמו שגלות מצרים ארכה ר"ה שנה, כן גם
חיי איוב, והנריא מפרש כפי הנראה: בערך כמו
שנות גלות מצרים. — הריוק, שיום ר"ה הראשון
(שבו השמין השטן על איוב) היה ביום א' בשבת
והשני ביום ה', יוצא מזה שאמרו: „ויהי היום
ובניו ובנותיו אוכלים ושותים יין בבית אחיהם
הבכורי, ולפי הסדר הלא יזמו של הבכור היה
מסתמא ביום א' בשבת, ומכיון שבריה ו אמור,
ש"אין בין ריה לריה אלא ד' ימים בלבד" הרי
היה ר"ה השני ביום ה' בשבת. אבל הפלים
„בבית אחיהם הבכורי כתובות לא ב, ויהי היום“
הראשון (איוב א' ו), שבו בא השטן להשמין, ואו
היה ר"ה, אלא ב, ויהי היום" השני (שם יג),
שאו קרו כל האסונות, ולפי שטמעות הכתובים
לא היו שניהם ביום אחד, ואם כן אין שום ראיה
שר"ה הראשון היה ביום א' בשבת.

[ב'רנ"ה]. נו' עמרם בן קהת. חי
קל"ז שנה, שמ"ח כ. [ב"ב קמא: עמרם
ראה את יעקב; ועין שם רש"י. — עמרם
הוא החמישי מז' בני אדם שקפלו את
העולם כלו; ועין ב'ק"ח יעקב; ב'שפ"ו
אחיה. ולפי זה נולד עמרם לכל המאוחר
ב'רנ"ה, לפני מות יעקב, אבל לא קודם
ב'רל"ט, שהרי אינו נמנה עם יורדי
מצרים].

ב'רנ"ה. קץ י"ז השנים שחי יעקב
במצרים. „ויקברו ימי ישראל למות“
[ב"ר צ"ו ד: כל מי שנאמר בו קריבה
למות לא הגיע לימי אבותיו: אברהם
חיה קע"ה שנה, יצחק קפ"ו ויעקב רק
קמ"ז. אצל משה כתוב, דב' ל"א יד: „הן
קרבו ימין למות“; עמרם חיה קל"ז
ומשה רק ק"כ שנה. אצל דוד שחיה
ע' שנה אמור, מ"א ב' א: „ויקברו ימי
דוד למות“; לא הגיע לימי אבותיו בוועז
עובד וישי, עובד אמרו חכמים, יותר
מת' שנה היו חייו, עין ב'ג'נ"ו רות
וב'הפ"ה: „ובי"ש קנו הגירסא: בוועז, עובד
וישי יותר מת' שנה חיו. ואולם על
שנותיו של ישי אין רמז בשום מקום
אחר; ועין ב'הפ"ד ערך „דוד נמלט“,
שישי נהרג באותה שעה, ולפי זה אפילו

אחת. ועין עוד מגלה יו על פ'ר' ט' יו.
ובספרינו מספר פרקי תה' הוא ק"ג.
במ"ר י"ח יו: קצ"ה שנות אברהם, ק"פ
של יצחק וקמ"ז של יעקב, כלן יחד
תק"ב שנה, וכן מהלך שמים לארץ
(במקורות אחרים רק ת"ק שנה), וזהו:
"כימי השמים על הארץ", דב' י"א כא].

: - לפי מצות יוסף חנטו הרופאים
את אביו, "וימלאו לו ארבעים יום, כי
כן ימלאו ימי החנוטים, ויבכו אותו
מצרים שבעים יום"; [עין גית"ד כ"ג
בסיון. - במ"ר י"ד כד: כנגד צ' ימים טובים:
ז' של פסח, ח' של חנו, ר"ה, יו"ט,
שבועות ונ"ב שבתות שיש בשנת החמה].

- יוסף ואחיו וכל זקני מצרים
עולים לארץ כנען לקבור את יעקב.
בגרון האטרד אשר בעבר היררן הספידו
מספד גדול ויוסף עשה לאביו אבל
שבעת ימים; [ב"ר סוף ק: ולמה עושים
ז' ימי אבל? כנגד ז' ימי המשתה.
ועי"ש סימן ז. - דב"ר ט"א: מה ימי החג ז'
אף ימי האבל ז', והשבת עולה מן
המנין].

[ב'רנ"ו, א' דסוכות]. בני יעקב
נושאים את אביהם ארצה כנען וקוברים
אותו במערת שדה המכפלה [עין ב'ק"ח
ע"ד מות עשו באותו יום]. שיבת יוסף
ואחיו למצרים והבטחתו אותם לכלכלם.

בר' ז' א - כא; סה"ד.

[ב'רנ"ח]. בלע בן בעור, הראשון
במלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני
מֶלֶךְ מֶלֶךְ לבני ישראל, מֶלֶךְ [ל' שנה]
בְּדִנְהָבָה;

[ב'רפ"ח]. יובב בן זרח מבצרה
מֶלֶךְ [י' שנים] באדום;

[ב'רצ"ח]. חושם מארץ התימני מלך
[כ' שנה] באדום. בר' ל"ו לא - לד; דה"א א'
מג - מה; סה"ה. ועין ב'שי"ח.

[ב'ש"ט. שבת, בשעת מנחה]. מות
יוסף בן ק"י שנה [לאחר שהיה מ' שנה

משנה למלך מצרים ומ' שנה מלך לעצמו].
לפני מותו השביע את אחיו: "ואלהים
פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן
הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם.
ליצחק וליעקב וכו' והעליתם את עצמותי
מזה". בר' נ' כב - כו; וזה תרומה קנו; פ'ר"א יא
[ס"ע ג: אין לך בכל השבטים שקצר
ימים פחות מיוסף; ברכ' נה: מפני שהנהיג
עצמו ברבנות].

[ב'שי"ח]. הַדָּד בֶּן הַדָּד מֶלֶךְ [ל'יה
שנה] באדום. בר' ל"ו לה; דה"א א' מג; סה"ה.
ועין ב'שנ"ג.

[ב'של"א או ב'של"ב]. מות לוי בן
יעקב, בן קל"ז ש'. ש"מ ר' יו. [ס"ע ג: אין
לך בכל השבטים שהאריך ימים יותר
מלוי. וכל זמן שהיה לוי קים לא
נשתעבדו ישראל למצרים, ומשמת לוי
התחילו המצרים לשעבדם. ש"מ א' ח - יא.
ועין ב'קצ"ד, שמשם מוכח ששנות השעבוד
היו קי"ו או קי"ז או קי"ח שנה; ולפי
פ'ר"א מה לא העבירו המצרים את ישראל
אלא שעה אחת (מיי"ב שעות) מימו
של הקב"ה (שהוא אלף שנה). והן פ"ג
שנים ושליש שנה, ולפי פסיק'ה: פ"ו
שנה, משעה שנולדה מרים. ועין ב'שס"א].
[-]. לאחר שמת יוסף ואחיו וכל הדור

ההוא ובני ישראל רבו מאד קם מלך
חדש שבקש תהבולות כנגד התרבות
בני ישראל והעבידם בפרך בבנית
פיתום ורעמסס. ש"מ א' א - יא.

[סוטה יא. ותב' ש"מ ה: מלך חדש או חדש
ממש או שנתחדשו גזירותיו; אמרו לו
המצרים: בוא ונזדוג לאומה זו (לפי
הענין משמעותו: נציק ונרע לה; ובייש
קסב הגוססה שונה קצת). אמר להן:
שוטים וכו' אלולא יוסף לא היה לנו
חיים! כיון שלא שמע להם הורידוהו
מכסאו ג' חדשים עד שהסכים לעשות
רצונם.

סוטה יא. וסנ' ק: שלשה היו באותה עצה:

מונה את המילדות בין נשים חסידות גיורות), לא היה למרים אלא ה' שנים, שאהרן גדול ממשו ג' שנים, כלומר שגזירת המילדות היתה בשנת לידת אהרן. — ובוהו נופלים שם כמה מדברי הפרוש - מתנות כהונה, שחשבונו מופרך גם מצד אחר, עין ב'חמ"ז הערה.

לפי י"ש קסד באה גזירת הריגת כל זכר לאחר שפרעה חלם חלום בשנת ק"ל לרדת ישראל מצרים, והיא שנת לדת משה. — והשם עוד: הגזרה באה לאחר שהיו איסטרוולוגין אומרים: ביום הזה הגואל של ישראל נולד וכו'.

[ב'שס"ז]. עמרם לוקח את יוכבד [בפעם שנית, לאחר שפרש ממנה וגרשה מחמת גזרת פרעה, וכשהחזירה כבר היתה מעוברת מג' חדשים]. ש"מ ב' א; במ' כ"ו בס' סוטה יב; שמו"ר א' יג.

[ב'שס"ח. א' או ז' באדר או ז' באדר א'. ד' בשבת. ג' שעות מהיום (9 בבקר). או: שבת בין השמשות]. נולד [לט' או לו' חדשים ויום אחד] משה בן עמרם [בן קי"ג שנה; עין ב'רנ"ה] ויוכבד [בת ק"ל ש'; עין ב'רל"ח. ב"ב קכ. ורש"י ש"מ ב' א]. חי ק"כ ש'. מחמת גזרת פרעה נצטן ג' חדשים [מקוטעים: מז' באדר עד כ"א בניסן, שהשנה היתה מעוברת, וג' חדשים הם רובו של ראשון, רובו של אחרון ואמצעי שלם; או שקמים: מז' באדר עד ו' בסיון; ג' חדשים יכלה להצפינו, כי המצרים באו לחפש את הילד רק מקץ ט' חדשים מיום שהחזיר עמרם את יוכבד, ואלו היא נתעברה ג' חדשים קודם לכן, עין ב'שס"ז; וביום כ"א בניסן (ז' של פסח) או ו' בסיון (שבועות)] הושם בתבה בסוף על שפת היאור, ומשם משתה אותו בת פרעה. לפי עצת אחותו (מרים) שעמדה שם נמסר הילד לאמו להיות לו מינקת. ש"מ ב' ג-ט, ו' כ; במ' כ"ו בס'; דב' לז ז; סוטה יב;

הבה נתחכמה לו, ש"מ א' י; בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג (עין ב'תפ"ח), איוב ששתק נדון ביסוריו; יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית, לפי הכתובים דה"א ב' נה, שופ' א' טו].

[ב'שנ"ג]. שמלה ממשרקה מלך [י"ח שנה] באדום. בר' ל"ו לו; דה"א א' מז; סה"י. ועין ב'שע"א.

[ב'שס"א]. עמרם בן קהת בן לוי לוקח לאשה את יוכבד בת לוי דודתו. נו' מרים בתם [היתה קכ"ז ש']. במ' כ"ו בס'; ס"ע ג; במ' כ' א. ס"ע: תחלת הענוי: "וכאשר יענו אותו", "וימררו את חייהם וכו', ש"מ א' יב-יד. ועין ב'של"א].

ה ע ר ה: ס"ע נ; נמצא משמט לוי ועד שיצאו ישראל מצרים קי"ו (הגרי"א גורם: קי"ו) שנה, ואין השעבוד יותר על כן, (לפי גירסת הגרי"א) ואין הענוי פחות מפ"ז שנים כשנותיה של מרים. דברים אלה אי אפשר לפרש שכל שנותיה של מרים היו רק פ"ז שנה, שהרי היא היתה עכ"פ גדולה ממשו (עין ב'שס"ח) ומתה בסוף שנת ל"ט ליציאת מצרים (ב'תפ"ז). כשנה אחת לפני משה בעל כרחך אחת אוסר, שכונת ס"ע היא, כי הענוי התחיל מלידת מרים ונמשך עד שמלאו לה פ"ז שנה. הענוי נמסר בריה ב'תמ"ח, ע"ש, ואז היתה מרים בת פ"ז, ולפי"ז חיתה קכ"ז שנה לא שלמות. ועל מרים עין ב'ד"ו סוף ערך רות.

[ב'שס"ה]. נו' אהרן בן עמרם ויוכבד. חי קכ"ג ש'. ש"מ ו' כ, ז; במ' ל"ג לה לט.

[—]. גזרת פרעה למילדות העבירות: "אם בן הוא והמתן אותו ואם בת היא וחיה". פעולת המילדות שפרה ופועה להצלת הילדים. מצות פרעה לכל עמו: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון". ש"מ א' טו-כב. [לפי פרי"א מה לא ארכה גזרת, היאורה תשליכוהו" אלא ג' שנים ושליש שנה עד שלא נולד משה; ועם זה מתאימים דברי שמו"ר א' יג, כי (המילדות שפרה ופועה היו או כלה וחמותה, יוכבד ואלישבע בת עמינדב, או אשה ובתה, יוכבד ומרים; ואולם י"ש יה"ט בשם מד' חלשא

דברי, וי' כ"ד יא: משה הורג את המצרי וטומנו בחול;

[—]. ביום השני ראה שני עברים נצים ויאמר לרשע: „למה תכה רעך?״ והלו ענהו: „הלהרגני אתה אומר כאשר

הרגת את המצרי?״ מיראה מפני פרעה ברח משה וישב בארץ מדין וישב על הבאר.״ ש"מ ב' יא—טו. [ולפי דעות אחרות

היה אז בן י"ב, בן ט"ו, בן י"ה, בן מ' ש'; רעה את צאן יתרו מ' שנה; היה במדין כ' שנה, ס' ש'; נלחם בכוש ט' שנים ומלך שם, בן כ"ז, מ' שנה ויצא משם בן ס"ז ש' והלך למדין והיה כלוא י' שנים בבור אצל יתרו, נשתחרר בן ע"ז ונשא אז את צפורה. י"ש קסו—

קסז, שמו"ר א' לב—להו' שם ה' אז פרא"מ מן תב' ש"מ ח וי' ולפי ב"ר ק' יא: עשה משה בפלסין של פרעה מ' שנה, ובמדין מ' שנה ושמש את ישראל מ' שנה. לפי במ"ר י"ד כט התחיל משה להורות לישראל במצרים כשהיה בן ל"ב שנה, בשנת ב'ת, ולכן עלה „כל כסף הכלים (שנדכו י"ב הנשיאים ביום חנוכת המזבח) אלפים וארבע מאות בשקל הקדש״, במ"ז פת.

ש"מ ב' יא: „ויגדל משה״—י"ש קסו: היה בן ה' שנים ונמצא כבן י"א.

ש"ס: „וירא בסבלותם״—שמו"ר א' לב: ראה משה שאין להם מנוחה חלך ותקן להם ברשות פרעה את יום השבת.]

[ב'ת"ז]. גר' יהושע (הושע) בן נון. חיה ק"י שנה. במ"י ג' טו, יתרו כ"ד כט, ס"ע

יב. [יגדיר ר' מיכל רבינוביץ מעיר את אבני על הכתוב בספר „ההוריה״, דף לז, לפיציב תרל"ג: „ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים״ (ש"מ י"ז ט)—ולמה ליהושע? כדי שיבחר אנשים שנולדו באדר שני כמותו].

[ב'ת"ט]. גר' כלב בן יפנה. במ"י ג' ה' יתרו י"ד ז (בשנה כ' ליציאת מצרים, בשעת שליחת המרגלים, היא ביתמ"ט, היה בן מ' שנה). ועין ב'ת"ח.

אסתר ה' רש"י ש"מ ב' גז יוחסין סה"ד. [לפי פרי"א מה מלו אותו לח' ימים, ולפי י"ש קסו נולד מהול. — דב"ר י"א ה: בן ג' חדשים נתנבא ואמר שעתיד לקבל תורה מתוך להבי אש].

[ב'ש"ע]. „ויגדל הילד ותביאהו [לאחר כ"ד חדש] לבת פרעה והי לה לבן ותקרא שמו משה״ וכו'. ש"מ ב' י: שמו"ר א' לא.

[ויק"ר א' ג ומגילה יג: ו' שמות (י"ש תכח מונה י' שמות) היו לו למשה: ירד, חבר, יקותיאל, אביגדור, אבי סוכו, אבי זנוח, ולפי אחרים גם טוביה וגם שמעיה; ועי"ש הדורש את הכתובים דהי"א ד' יח זכ"ד ו' הכל על משה, יען „לא ניתן, דברי הימים' אלא לירדש״; ובמגילה יג. אמור על דהי"א: כל דבריך אחד הם—ולפי רש"י: הרבה שמות הנזכרים בדה"י הם שם אחד; אבל ביי"ש דה"י תתעד הגירסה היא: כל דבריך תימה הוא ואנו יודעים לדרשם, ומכל השמות הנ"ל לא קרא אותו אלהים אלא בשם שקראה אותו בתיה בת פרעה]. — הילד משה, בשנת ג' לחייו.

מסיר העטרה מראש פרעה וכו' ויודע להבחין בין שהם וגחלת וכו' ונעשה כבוד פה. י"ש קסו].

[ב'שע"א]. שאול מרחובות הגהר מלך [מ' שנה] באדום. בר' ל"ו לן; דהי"א א' מהו סה"י. ועין ב'ת"א.

[ב'שפ"ז בערך]. גר' אחיה השילוני. מ"א י"א כט; דהי"א כ"ו כ. [חיה יותר מת"ק שנה.—ב"ב קכא: „אחיה ראה את עמרם״ והיה למעלה מבן ס' בשנה ב' ליציאת מצרים. עי"ש ורש"י.— אחיה הוא הששי מו' בני אדם שקפלו את העולם כלו, עין ברנ"ה עמרם; גל"ד אליהו].

[ב'שפ"ח]. משה [שמו"ר א' לה: בן כ' או בן מ' שנה היה באותה שעה] יוצא א"ר אחיו ורואה איש מצרי מכה איש עברי [תנ"י ש"מ ט: בעלה של שלומית בת

את בצלאל. וא"כ הוליד כלב בניו לפני הולידו את חור, ולכן הפרוש המיוחד לרש"י שם (אעפ"י שהוא אומר, וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה, שהוא ס"ט) עושה חשבון אחר: כלב היה בן ה' כשהוליד עובדי אשה, וכן ט' כשהוליד יריעות, ואחר מיתת עובדי אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה האחרת, הרי בן י' שנים וחור בן ה' כשהוליד את אורי ואורי בן ה' כשהוליד את בצלאל, הרי כ"ו שנים וכו'. נמצא שכל אחד מהם היה פחות מבן ה' שנים כשהולידו, ומרש"י שש ושש הולידו (ולא מצאתי זאת במדרשו, ובירושלמי קרושין א' ב: כלב הוליד בן עשר. - על כלב ואפרת עין ב"ר"ו סוף ערך דות).

[ב'תמ"ז]. הדר איש פצו מ'ך מ"ח ש' באדום. ב"ר ל"ו לט; דה"א א' נא; סה"י. והוא האחרון משמונת המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מ'ך מלך בישראל.

[ב'תמ"ו. ב'תמ"ז]. בעת שישב משה על הברך בארץ מדין באו שבע בנותיו של רעואל (הוא יתרו) כהן מדין להשקות צאן אביהן, והרועים גרשון משם. משה הושיען ואביהן קראו לכיתו ותנן לו את צפרה בתו לאשה, והיא ילדה לו את גרשם ואליעזר. - בימים הרבים ההם [רש"י: שהיה משה גר במדין; תנ' מצורעו; לפי שהיו ימים של צער העלה אותן הכתוב ימים רבים] עלתה שועת בני ישראל מעבודתם הקשה אל אלהים, והוא זכר את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב. שם ב' סז - כהן י"ח ב-ד.

הערה: לפי רציפות הכתובים בתורה קרו המעשים האלה סדר לאחר בריחת משה מצרים, ואם כן יש לאתר את בריתו עד סמוך לפקוק, וכל הוסף שהוא ישב בבית פרעה, אלא שהאגדה הכניסה בין שני המאורעות האלה את ישיבת משה בכוש וכו'; עין בשפ"ח.

[ב'תמ"ט. ט' (סה"ה) שבת] - ט"ו בניסן]. משה-היה רדעה את צאן יתרו חותנו [אסתר: ה כל מי שנאמר בו, היה"א ראה עולם חדש (כלומר: בחייו ארעה מהפכה גדולה) וחמשה הם: ב"ר ט: ג, גח איש

[ב'ת"א]. בעל חנן בן עכבור מ'ך [9'ה ש' באדום. ב"ר ל"ו ל"ח; דה"א א' מט; סה"י. ועין ב'תמ"ו.

[ב'ת"ח]. גוי חור בן כלב בן חצרון ואפרת אשתו [או בן כלב בן יפונה; ולפי דעת התלמוד שניהם אחד הם; אבל יש גם דעה ששנים הם]. דה"א ב' יח יט; ס"ט; ירר קיד' א' ב. ועין ב'תכ"ז.

[- בני אפרים בן יוסף יצאו ממצרים לדחוק את הקץ ונספו. פ"א"מ ופסיק' י. ועין שם הערות בובה. שמו"ד כ' י: ולמה נהרגו? שחשבו מיום שנדבר אברהם בין הבתרים (ב"י"ה) וטעו ל' שנה, והרגום פלשתים שנאמר (דה"א ז' כ"א): "ובני אפרים וכו' והרגום אנשי גת" וכו'. והיו עצמותיהם שטוחין חמרים חמרים, ולפיכך, כשיצאו ישראל ממצרים, אמר הקב"ה: אם יראו ישראל עצמות בני אפרים שטוחין בדרך יחזרו למצרים, ולכן "לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וכו' פן ינחם העם" וכו'. שם י"ג יז].

[ב'תכ"ז]. גוי אורי בן חור. דה"א ב' כ' ס' סט. ועין ב'תל"ה.

[ב'תל"ה]. גוי בצלאל בן אורי בן חור. שם; שם; שם; שם ל"ה ל' ל"ז א"ב.

ב' אור: לפי הכתובים הג"ל נקרא בצלאל בן אורי בן חור (בן כלב בן יפונה, עין ב'ת"ט) לעשות את המשכן וכליו בשנה א' ליציאת מצרים, והכתוב קראו איש, ואיש אינו פחות מבן י"ג. נמצא שבל"ט השנים שמן לדת כלב, ב'ת"ט ועד עשית המשכן, ב'תמ"ח הוליד כלב את חור וחור את אורי ואורי את בצלאל ובצלאל נעשה בן י"ג שנה, וזה אפשר רק אם נאמר שכלב, חור ואורי כל אחד מהם הוליד כשהוא בן ה' הרי כ"ד ש' וכו' שנים לשלשה עברים (כפרוש רש"י: לכל אחד ז' חדשים להריון והרש לנרות וסדרה). הרי כ"ג וי"ג של בצלאל, הרי ל"ט ומכאן ראיה כי "הורות הראשונים הולידו בני ח". ס"ט ס"ט ורש"י שם, ואולם בדה"א ב' יח - כ אמור: "וכלב בן חצרון הוליד את עובדי אשה ואת יריעות וכו' ותמת עובדי ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, וחור הוליד את אורי ואורי הוליד

י"ב חדש ואין אתה מוצא באחד מהם שהלשין את חברו.

שמ"ד י"ז: "ואת המטה הזה תקח בידך" — פ"א מ: המטה שנברא בין השמשות (בער"ש של יצירה) ונמסר מיד ליד לאנשים אלה: אדם, חנוך, נח או שם, אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, הגיע לידי יתרו שהיה מחרטומי מצרים, וממנו למשה. ולפי י"ש תסג היה ביד יעקב, ברי ל"ב יא, ביד יהודה, ברי ל"ח יח, ביד משה, במ"כ ח, ביד אהרן, שמ"ד י, ביד דוד (להריגת גלית), ש"א י"ז מ, והוא היה ביד כל מלך ומלך עד שחרב בית המקדש, והוא עתיד להמסר למלך המשיח, ובו הוא עתיד לרדות את אומות העולם, לפי ח"ק"ב: "מטה עונן ישלח בקרב אויבך".

לפי דב"ר סוף י"א לא בא משה לאשתו מיום שנגלה אליו ה', בסנה, אבל לפי במ"ר כ"א יא פרש מן האשה מ' שנה, הינו מיציאת מצרים עד מותו; וכן גם לפי שבת פ"ה, כי פרש מן האשה לפני מתן תורה ועין רש"י שם].

[—] משה ואהרן באו אל פרעה [שמ"ר ה' יח: יום פרוצוטי של פרעה היה ובאו כל המלכים לכבדו וכו'] ואמרו אליו בשם ה' אלהי ישראל: "שלח את עמי ויחגו לי במדבר וכו'. נלכה נא דרך שלשת ימים ונזבחה לה' אלהינו". [שמ"ר ג' יב: למה אמרו ג' ימים ולא לעולם? כדי שירדפו המצרים אחריהם ויטבעו בהם]. פרעה עונה אותם קשות ומכביד את העבודה על האנשים: תבן לא נתן להם והגוששים אצים לאמר: כלו מעשיכם דבר יום ביומו, ושוטרי בניי הפו: מדוע לא כליתם חקכם ללבוך כתמול שלשם גם תמול גם היום? לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו וכו'. שמ"ה א—יט (וטעם סדור זה של הכתובים עין בסמוך). [שמ"ה ט: "ואל ישעו דברי שקר" — שמ"ר ה' כב: מלמד שהיו בידן

צדיק תמים היה"; ברי ל"ז ב: "יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה"; איוב א' א: "איש היה בארץ עוף"; משה פה: אסתר ב' ה: "איש יהודי היה בשושן הבירה ושמ"ו מרדכי"]; משה בא אל הר האלהים חורב [תנ"ש שמ"י יד: הלכה צאנו של משה מ' יום ולא טעמה כלום; רמו לו ה' שמנהיג את ישראל מ' שנה]. גלוי אלהים אליו מתוך הסנה [שמ"ר ב' ט: רמו לו שיחיה ק"כ שנה כמנין, הסנה]: אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב וכו'; ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וכו'; ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים וכו'. משה סרב: "לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך, כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי" [ס"ע ה: כל ז' הימים היה הקב"ה מדבר עם משה בסנה; והראיה: מתמול, שלשם, מאז—ג' ימים, ג' פעמים, גם—ג' ימים, ויום שהיה מדבר הרי ז' ימים, ומקנין אותו לט"ו בניסן, ובאותו הזמן לשנה הבאה יצאו בני ישראל ממצרים. — לפי י"ש חק: לאחר שפתה הקב"ה את משה כל ז' ימי הסנה אמר לו משה ביום ז': "שלח נא ביד תשלח", ועל זה פרע לו הקב"ה מדה כנגד מדה: עין ביתמ"ט ערך ז' ימי המלואים (ענין כהונת משה) ובתפ"ח ערך מות משה. — שמ"ר ג' כא ותנ"ש שמ"ו כו: משה לא סרב ללכת אלא משום כבודו של אהרן ואמר: עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים פ' שנה]. ה' אומר לו כי ילך ב"יחד עם אהרן אחיו והוא יהיה לו לפה. שמ"ג ד' יז.

[ויק"ר ל"ב ה' ועוד: למן "ושאלה אשה משכנתה", שמ"ג כב, עד "וינצלו את מצרים", שמ"י יב, לו, עברו י"ב חדש; כבר היה (כל מה שהשאלום המצרים) בידם

פרעה ועד יציאת מצרים, ומשה מת בן קיכ שנה בסוף (בארר) שנת מ' ליציאת מצרים, ובהכרח היה בעת יציאת מצרים בן פ', ואם כן התיצב לפני פרעה כשמלאו לו ע"ט שנה ונכנס לשנת פ'; וביחס לשנות אהרן החשבון הוא כך: אהרן מת בן קכ"ג באב של שנת מ' ליציאת מצרים (בתפ"ז), נמצא שהיה בן פ"ג באב של השנה שלפני יציאת מצרים (בתמ"ז), וכשהתיצב בניסן של אותה שנה לפני פרעה ערין לא מלאו לו פ"ג שנה. — הערה זו משמשת גם להוכיח, כי טעות היא בירי כמה מפרשים (עין למשל "מתנות כהונה" לשמ"ר א' יז) החושבים, כי משה היה בן פ"א בשעת יציאת מצרים. ועין הערה לביש"א.

[— ס"ע ג וכן גם עדיף ב"י: מכות (משפט) מצרים י"ב חדשים, שנאמר (ש"מ ה' יב): "ויפץ העם וכו' לקשש קש לתבן" — אימתי דרכו של תבן? באיר, והם יצאו (ממצרים) בניסן. — שמ"ר ט"ז: ר' יהודה ור' נחמיה, אחד מהם אומר: כ"ד ימים היה מתרה בהם עד שלא באה המכה וז' ימים המכה משמשת בהם; ואחד מהם אומר: ז' ימים מתרה בהם וכ"ד ימים היתה המכה משמשת בהם. דבר ד' י: לל' יום היתה באה המכה, והיתה עושה ז' ימים והולכת לה, והיו נרוחין כ"ג ימים בין מכה למכה. והגרי"א אומר: לא מכות מצרים היו י"ב חדש, שהן התחילו באייר, וג' חדשים נתעכב משה במדין באותה שנה (לפי במ"ר י"א ג: ולפי שמ"ר ה' כו — ו' חדשים), אלא משעה שנדבר עמו בסנה חשב אותם למכות מצרים]. ולפי"ז ולפי השוברים שונים של מקורות שונים: [— ניסן או ר"ח אייר. ה' בשבת].

מכת דם. משה מתרה את פרעה על שפת היאר. אהרן מכה במטה את המים אשר ביאר, ויהפכו כל המים אשר ביאר לדם. גם חרטומי מצרים עשו כן בלטיהם, ופרעה לא שת לבו גם לזאת. וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאר (היאר היה מקסה דם ג' חדשים: איר, סיון, תמוז. — מהזר ויטרי ס' תקפ: בארבע תקופות השנה מים נהפכים לדם וכו') (עין

מגילות שהיו משתעשעין בהן משבת לשבת, ופרעה בטל להם את מנוחת השבת).

[— שמ"ר ה' כג כד: כיון שגזר פרעה כן הלך משה למדין ועשה ו' חדשים ואהרן היה יושב במצרים וכו'. אחר ו' חדשים נגלה הקביה על משה במדין ואמר לו: "לך שוב מצרים". בא משה ממדין ואהרן ממצרים ויפגעו בהן שוטרי ישראל כשהיו יוצאין מלפני פרעה. — וכל זה הוא תכן הכתובים] שמ"ר י"ח — לא ה' כ—כד. [ואולם במ"ר י"א ג: לאחר שנגלה משה לישראל נכסה מהם ג' חדשים, ומוסיף: כשם שהגואל הראשון (משה) נגלה וחוזר ונכסה, כך הגואל האחרון (משיח) נגלה להם וחוזר ונכסה מהם, וכמה? מ"ה יום (לפי דיוק מכתובים דניאל י"ב יב), ולסוף מ"ה יום הקביה מוריד להם מן, לפי מיכה ט"ו: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". ועין פסיק'ה].

[—]. ה' שולח שוב את משה ואהרן אל פרעה להוציא את בני ישראל מארץ מצרים. יחש בני ראובן, שמעון ולוי עד בני משה ואהרן. [במ"ר י"ג: מדוע לא נמנה פה יחש שאר השבטים? שכל השבטים לא שמרו יחוסיהם במצרים, וראובן ושמעון ולוי שמרו, לכך הוא מונה יחוסם]. משה ואהרן מתיצבים שוב לפני פרעה: "ומשה בן שמנים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברם אל פרעה". שמ"ר—ד"ג. [שם ר"כ: "כיום דבר ה' אל משה" — מכלילת ריש בא: לא נדבר הקביה עם משה אלא ביום; ועין רש"י שמ"ר י"ב ב].

ה ע ר ה: על כרחך אתה אומר, שמשמעות הכתוב (ו' ז): "ומשה בן פ' שנה ואהרן בן פ"ג ש" היא: לא שכבר מלא למשה פ' שנה אלא בעת שעמד בשנת פ', שהרי לפי ס"ע, מכות מצרים י"ב חדשים, וגם לפי פשוטי הכתובים עבר זמן כמה חדשים למן העת שהתיצבו משה ואהרן לפני